

UCHWAŁA NR XXXIX.276.2014
RADY GMINY ZAGRODNO

z dnia 26 marca 2014 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2013-2016"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2013 poz. 594 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2003 Nr 162 poz. 1568, z późn. zm.) Rada Gminy Zagrodno uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2013 - 2016” zaopiniowany pozytywnie przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zagrodno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Stanisław Olechowski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ZAGRODNO NA LATA 2013 - 2016

*Herb księstwa legnicko-brzeskiego na zworniku sklepienia
w sali kominkowej zamku Grodziec*

Radziechów, 21 października 2013 r.

Opracował: mgr Mariusz Łesiuk, Pro Archaeologia Pracowania Archeologiczno-
Konservatorska, Radziechów 44, 59-516 Zagrodno, tel. 510 047 174,
mlesiuk@wp.pl, proarcho@proarcho.pl

Spis treści:

I. Wstęp	1
II. Podstawa prawna gminnego programu opieki nad zabytkami	2
III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	2
IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
V. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami wobec strategicznych dokumentów wojewódzkich i powiatowych	19
VI. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
VII. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	31
VIII. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy	51
IX. Założenia programowe	54
X. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	58
XI. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	59
XII. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	60
XIII. Wydatki poniesione na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w latach 2008-2012	65
XIV. Propozycje planowanych wydatków w latach 2014-2016	66
XV. Podsumowanie	67
XVI. Aneksy	68
XVII. Część graficzna	I
	(102)

I. Wstęp

Program opieki nad zabytkami ma na celu określenie strategii postępowania z dziedzictwem kulturowym na terenie gminy Zagrodno. Pod pojęciem dziedzictwa kulturowego rozumiemy wszelkie materialne wytwory i osiągnięcia człowieka. Wtwory te określamy jako zabytek. Jego dokładną definicję tego określa art. 3 ust 1 *ustawy o ochronie zabytków* (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). W świetle ustawy zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie listy zewidencjonowanych zabytków gminy Zagrodno, określenie działań jakie należy podjąć dla ich ochrony oraz polepszenia stanu zachowania. Należy tu również zaznaczyć, że w świetle przytaczanej powyżej ustawy (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie jest obowiązkiem organów administracji publicznej.

Realizacja założeń Programu opieki nad zabytkami powinna przyczynić się do poprawy ogólnego stanu zachowania zabytków na terenie gminy Zagrodno. Przez podejmowanie działań edukacyjnych może również wpłynąć na świadomość lokalnej społeczności, utrwalając dobre wzorce postępowania z dziedzictwem kulturowym. Ze względu na wzrastającą ogólnie w skali kraju współpracę samorządów z organizacjami pozarządowymi, warto rozwijać w zakresie ochrony zabytków dobre relacje i wspomagać organizacje ngo w celu promocji i zabezpieczenia zabytków.

Niniejszy program jest dokumentem aktualizującym i rozwijającym Program Opieki nad Zabytkami gminy Zagrodno 2008-2012 na lata 2013-2016. Jest także aktem uzupełniającym inne dokumenty planistyczne gminy (m. in. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Opiera się w swych założeniach i strukturze na wytycznych stworzonych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w roku 2008 (*Poradnik metodyczny*). Podstawą do jego stworzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków.

II. Podstawa prawna gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną gminnych programów opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). W art. 87 ust. 1 zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) zostaje zobowiązany do sporządzenia na okres 4 lat odpowiednio wojewódzkiego, powiatowego lub gminnego programu opieki nad zabytkami.

Cele opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami określa art. 87 ust. 2, przytoczono je poniżej.

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zgodnie z **Konstytucją III RP** (art.5, art. 6 ust. 1, art. 86) ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). W art. 3 zdefiniowano podstawowe pojęcia związane z zagadnieniem ochrony zabytków tj. **instytucje kultury** związane z opieką nad zabytkami, (jako *instytucję [...] w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności*

kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami), **działania na rzecz ochrony zabytków**, czyli **prace konserwatorskie** (działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań), **prace restauratorskie** (działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań) oraz rozgranicza rodzaje prac badawczych służących właściwemu rozpoznaniu substancji zabytkowej w celu właściwej ich ochrony.

Ustawa definiuje podstawowe cele działań podejmowanych przez organy administracji publicznej w celu ochrony zabytków (art. 4). Są to:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 określa zasady opieki nad zabytkami sprawowanej przez jego właściciela lub posiadacza, która polega w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W dalszej części ustawy (art. 6) sprecyzowano jakie zabytki podlegają ochronie bez względu na stan zachowania. Podzielono je na trzy grupy:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,

- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7 określa formy ochrony zabytków. Są to:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Każde z województw ma własny rejestr zabytków prowadzony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 8). Do rejestru wpisywane są zabytki ruchome i nieruchome. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku figurującego w rejestrze, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje się na wniosek konserwatora oraz na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art. 9, 10). Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11). Wpisanie do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości oraz stanowi podstawę do wpisu w katastrze nieruchomości (art. 9, ust. 4 i 5). Z rejestru skreśla się zabytek, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych (art. 13, ust. 1). Zarówno wpisanie jak i skreślenia z rejestru zabytków pociąga za sobą obowiązek ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Użytkowanie oraz wszelka działalność w obrębie zabytku wpisanego do rejestru podlega skodyfikowanym obostrzeniom. Artykuł 25 ustawy, w przypadku zagospodarowywania na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków wymaga:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, zgodnie z art. 28, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków (art. 31, ust 1a).

W przypadku zabytków wpisanych do rejestru prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych; badań konserwatorskich; badań architektonicznych; przemieszczanie zabytku nieruchomego; trwałe przeniesienie; zmiana przeznaczenia; umieszczanie na zabytku urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów; podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku **wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków** (art. 36). Ustawa określa także, które z zabytków mogą być wywożone za granicę Polski na stałe lub tymczasowo (art. 51. ust 4).

Użytkownicy, posiadacze lub właściciele zabytków wpisanych do rejestru mają możliwość uzyskiwania dotacji ze strony wojewódzkich konserwatorów zabytków, ministra właściwego do spraw ochrony dziedzictwa kulturowego lub organu samorządu terytorialnego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytku (art. 76; 81). Zakres prac które mogą być objęte dotacjami precyzuje dokładnie art. 77 ustawy. Skala dotacji waha się do 50 do 100% wartości kosztorysu prowadzonych prac w zależności od wartości historycznej, artystycznej lub naukowej danego zabytku (art. 78; 82). Dotacje udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa są przyznawane na zasadach określonych w podjętej przez te organy uchwały w trybie określonym odrębnymi przepisami (art. 81, ust. 1).

Za **pomnik historii** może zostać uznany zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury. Decyzje taką na mocy rozporządzenia, określając jego granice, podejmuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa kulturowego (art. 15, ust 1). Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania (art. 15, ust 3). Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190 i 191).

Park kulturowy tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16, ust. 1). Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia obowiązujące na jego terenie (art. 16, ust. 2). Rada gminy zatwierdza plan ochrony parku kulturowego sporządzony przez wójta (burmistrz, prezydent) oraz może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem (art. 16, ust. 3, 4). Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (art. 16, ust. 6).

Zgodnie z art. 17. ust. 1 na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W strategiach takich jak: ***miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego albo decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku***

publicznego, w których ustala się zapisy o ochronie zabytków, uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków lub gminny program opieki nad zabytkami, jeśli został przyjęty przez radę gminy; określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (art. 18, ust. 2, art. 19, ust. 2). W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19, ust. 3).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 20 ustawy projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Inne ustawy dotyczące zasad ochrony zabytków:

1. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).** W art. 7, ust. 1, pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
2. **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z dnia 12.06.2012 r., poz. 647).** W myśl tego aktu planowanie i zagospodarowanie przestrzenne uwzględnia m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa

ta, dla dokumentu strategicznego określającego politykę przestrzenną gminy jakim jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przewiduje:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa przewiduje:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2).

Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

3. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2010 nr 243 poz. 1623 z późn. zm.).** W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt. 3). W art. 5, ust. 1 pkt. 7 ustawa nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od

przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

4. ***Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150).*** Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego. Art. 101 ust 1 jasno stwierdza, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in., o czym mówi pkt. g na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.
5. ***Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880).*** Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: *park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.* Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).
6. ***Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.).*** W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: *sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu*

Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

- 7. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. 1991 Nr 9 poz. 31).** Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: *grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.*
- 8. Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123).** Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.
- 9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).** W sferze zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

W celu realizacji tych działań właściwym jest zastosowanie **art. 19a**, który brzmi:

Na podstawie oferty realizacji zadania publicznego, o której mowa w art. 14, złożonej przez organizacje pozarządowe lub podmioty wymienione w art. 3 ust. 3, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego uznając celowość realizacji tego zadania, może zlecić organizacji pozarządowej lub podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3, z pominięciem otwartego konkursu ofert, realizację zadania publicznego o charakterze lokalnym lub regionalnym, spełniającego łącznie następujące warunki:

- 1) wysokość dofinansowania lub finansowania zadania publicznego nie przekracza kwoty 10.000 zł;*
- 2) zadanie publiczne ma być realizowane w okresie nie dłuższym niż 90 dni.*
- 3) w terminie nie dłuższym niż 7 dni roboczych od dnia wpłynięcia oferty, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zamieszcza ofertę na okres 7 dni:*
 - a) w Biuletynie Informacji Publicznej;*
 - b) w siedzibie organu jednostki samorządu terytorialnego w miejscu przeznaczonym na zamieszczanie ogłoszeń;*
 - c) na stronie internetowej organu jednostki samorządu terytorialnego.*
- 4) każdy, w terminie 7 dni od dnia zamieszczenia oferty w sposób, o którym mowa w ust. 3, może zgłosić uwagi dotyczące oferty.*
- 5) po upływie terminu, o którym mowa w ust. 4, oraz po rozpatrzeniu uwag, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego niezwłocznie zawiera umowę o wsparcie realizacji zadania publicznego lub o powierzenie realizacji zadania publicznego. Oferta, o której mowa w ust. 2, stanowi załącznik do umowy.*
- 6) łączna kwota środków finansowych przekazanych przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego tej samej organizacji pozarządowej lub temu samemu podmiotowi wymienionemu w art. 3 ust. 3, w trybie określonym w ust. 1, w danym roku kalendarzowym, nie może przekroczyć kwoty 20.000 zł.*
- 7) wysokość środków finansowych przyznanych przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego w trybie, o którym mowa w ust. 1, nie może przekroczyć 20 % dotacji planowanych w roku budżetowym na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3.*
- 8) do umów zawartych na podstawie ust. 5 stosuje się odpowiednio art. 16-19.*

W zakresie wspomnianej powyżej działalności mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego zgodnie z art. 19b, ust. 1, pkt. 2 w ramach inicjatywy lokalnej mogą, bezpośrednio bądź za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 złożyć wniosek o realizację zadania publicznego do jednostki samorządu terytorialnego, na terenie, której mają miejsce zamieszkania lub siedzibę.

Po uwzględnieniu wniosku, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą (art. 19d). Zobowiązanie wnioskodawcy może polegać na świadczeniu pracy społecznej, na świadczeniach pieniężnych lub rzeczowych (art. 19e).

Oprócz powyższych uregulowań, tworzących swego rodzaju mandat prawny dla ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce, należy wymienić akty prawne koncentrujące się na wybranych aspektach dziedzictwa kulturowego. W całej swej treści stanowią zbiór zasad z zakresu ochrony zabytków:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady
- akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2005 nr 112 poz. 939 i 940).

IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

IV.1. Gminny program opieki nad zabytkami na tle strategicznej polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Główne zasady ochrony zabytków w Polsce określa ustawa zasadnicza oraz szereg wymienionych w powyższym rozdziale ustaw. Na ich podstawie, na różnych szczeblach organizacji terytorialnej, konstruowane są programy i strategie odzwierciedlające ogólnie założone cele. Gminny program ochrony zabytków jest jednym z nich.

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*). Stworzenie tego dokumentu wynikało z

wstąpienia Polski do Unii Europejskiej i konieczności ujednolicenia działań, za które – w mniejszej lub większej części – państwo i jego rządowe struktury ponoszą odpowiedzialność, w tym również w sferze kultury.

Niniejsza Narodowa Strategia Rozwoju Kultury obejmuje wszystkie sfery i zagadnienia, z jakimi mamy do czynienia myśląc o funkcjonowaniu kultury. Cechą charakterystyczną jest horyzontalne ujęcie wielu zagadnień, które następnie znalazły swój odpowiednik w Narodowych Programach Kultury, będących podstawowymi dokumentami programowymi realizowania przyjętej strategii. W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury. Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano program wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013” z priorytetami :

1. rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych,
2. rozwój instytucji muzealnych,
3. ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju,
4. ochrona zabytków archeologicznych,
5. tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego,
6. ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami cząstkowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

Główne priorytety i działania:

Priorytet I. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków. Zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym zwiększać ilość miejsc pracy.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych. Realizacja działania odbywać się będzie poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2020. Działanie obejmuje pięć miast mających największą szansę na europejskim rynku turystyki kulturowej: Warszawę, Kraków, Gdańsk, Poznań i Wrocław.

Priorytet II. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu:

- podniesienie wykształcenia kadr,
- podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków,
- powołanie zespołu naukowego ds. badań nad wpływem rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno – ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez

aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.

Można zatem stwierdzić, że gminny program ochrony zabytków jest jednym z narzędzi służących realizacji założeń **Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”** zgodnie z wytycznymi Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.

Elementem planowania strategicznego wynikającym z przytoczonych powyżej dokumentów oraz nakazanym ustawowo jest **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami** (Art. 84 – 86). Celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

1. zasady primum non nocere,
2. zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
3. zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
4. zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasady odwracalności metod i materiałów,
7. zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W programie sformułowano tezy dotyczące:

- 1. Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami** – ocena stanu zachowania zabytków w poszczególnych kategoriach, aktualizacja ich inwentarzy, ulepszenie systemu ich ochrony, zmiany zasad finansowania.
- 2. Działania o charakterze systemowym** - realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
- 3. System finansowania** - Stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu.

4. **Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania** - Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych. Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postęпах i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa. Wytworzenie mechanizmów wiążących naukę z praktyką. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.
5. **Kształcenie i edukacja** - Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie pełnego kształcenia akademickiego w specjalnościach, w których ono dotychczas nie istnieje. Weryfikacja wszystkich dotychczas (drogą pozaakademicką) nabytych uprawnień poprzez stworzenie systemu akredytacji i uznawalności wykształcenia. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków. Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i ochrony konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.
6. **Współpraca międzynarodowa** - Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie. Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości, w szczególności „Europy – wspólnego dziedzictwa kultury”, w którym wyzwaniem stanowią „obszary dwu- lub wielokulturowe”. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

V. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami wobec strategicznych dokumentów wojewódzkich i powiatowych

V.1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku

Strategia została przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą nr XLVIII/649/2005 z dnia 30.11.2005 roku. Określa ona główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego. W myśl jej postanowień działania samorządu wojewódzkiego mają zmierzać do wspierania społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Jako podstawowy akt planistyczny jest punktem odniesienia dla dokumentów operacyjnych na poziomie województwa. Z perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami istotne jest uwzględnienie przez strategię m.in.

1. Pielęgnowania polskości, rozwoju oraz kształtowania świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także tożsamości lokalnej oraz
2. Zachowania wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń.

W bilansie strategicznym regionu (analiza SWOT) uwzględniono wiele czynników z zakresu dziedzictwa kulturowego, umiejscowionych często w rozbieżnych aspektach analizy. Do mocnych stron regionu zaliczono: wartości kulturowe o znaczeniu europejskim (zabytki, zespoły pałacowo klasztorne), liczne zasoby zabytkowe oraz pamiątki historyczne, jak: obiekty architektury i budownictwa, muzea i skanseny, stanowiska archeologiczne, miejsca pielgrzymkowe, obiekty martyrologii, imprezy kulturalne i turystyczne, występowanie najwyższej klasy miejskich zespołów zabytkowych oraz zabytków pocysterskich o znaczeniu międzynarodowym. Mocnym atutem regionu są również górskie i podgórskie miejscowości turystycznie z XIX-wiecznymi tradycjami letniskowymi i charakterystyczną stylową zabudową sanatoryjno-pensjonatową. Słabe strony regionu związane z ochroną zabytków, do których zliczono: zły stan techniczny wielu zabytków (głównie rezydencjonalnych), obniżających ich atrakcyjność turystyczną, brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miejscowości, obszarów i tras komunikacyjnych oraz niski poziom estetyki otoczenia na terenach mieszkaniowych, brak tras systemowych np. zwiedzania obiektów architektury przemysłowej, drewnianej architektury przysłupowej oraz powszechny brak informacji turystycznej, głównie oznakowania tras, kierunków i obiektów do zwiedzania w dużych i średnich miastach.

Taki sposób analizy potencjału regionalnego jest również właściwy dla gminnego programu opieki nad zabytkami. Ponadto obraz nakreślony na poziomie województwa ma w poszczególnych elementach przełożenie na obraz potencjału poszczególnych gmin w tym gminy Zagrodno.

Gminny program opieki nad zabytkami bezpośrednio wpisuje się w sferę przestrzenną strategii mającej na celu: *Zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu*. Jeden z założonych w ramach jego realizacji priorytetów (Priorytet. 3: Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych) obejmuje 3 rodzaje Działań w tym Ochronę dziedzictwa kulturowego. Służyć temu ma wsparcie dla poczynąń związanych z opisem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych - budowa sprawnego systemu podbudowy instytucjonalnej, sprzyjającej takim inicjatywom.

Cele gminnego programu nad zabytkami są pośrednio zbieżne także ze sferą społeczną strategii mającą na celu: *Rozwijanie solidarności społecznej oraz postaw obywatelskich twórczych i otwartych na świat*. Widoczne jest to w przewidzianych dla priorytetu 2 (Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury) Działaniach określonych, jako Optymalizacja infrastruktury kulturalnej, zwiększenie aktywności społecznej w obszarze kultury (Działanie 2.1) oraz Ochrona dziedzictwa cywilizacyjnego, rozwój tożsamości regionalnej (Działanie 2.2).

W oparciu o założenia Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku powstał **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego** uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 r.. Jednym z jego siedmiu celów strategicznych jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Ustala nadrzędne zasady zagospodarowania przestrzennego w województwie dolnośląskim w tym m.in. poprawę ładu przestrzennego. W sferze kulturowej, obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego, w planie przyjęto ogólne zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, w tym łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowanie regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego. Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zagrodno jest zgodny z celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki.

Podczas, gdy formułowano poprzedni program opieki nad zabytkami dla gminy Zagrodno funkcjonował **Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego**

2007-2011 przyjęty Uchwałą Nr LX/912/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 października 2006 r. Jego założenia, cele i przyjęta strategia działań są wciąż aktualne. Korzystając z kierunków i ustaleń zawartych w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego” i przede wszystkim w „Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku” Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego określił, w jakim zakresie Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego będzie prowadzić, animować i wspierać inicjatywy podejmowane w opisanych powyżej Działaniach w ramach strategii rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku.

W Programie zaproponowano przyjęcie konkretnych zadań dla Urzędu Marszałkowskiego i podległych mu jednostek:

a) dofinansowanie prac konserwatorskich i zabezpieczenia zabytków:

- kontynuacja programu prowadzonego przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego dofinansowania prac konserwatorskich na drodze konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Głównym celem jest pobudzenie do działania maksymalnej liczby osób prawnych. Jako priorytet w przyznawaniu środków w okresie funkcjonowania programu przyjmuje się: w zakresie zabytków architektury i budownictwa prace zabezpieczające i remontowe przy obiektach znajdujących się w udokumentowanym złym stanie technicznym, zagrożonych postępującą destrukcją, w pierwszej kolejności budowli drewnianych, następnie pomników historii i proponowanych do uznania za pomniki historii; w zakresie dzieł sztuki i rzemiosła artystycznego konserwacja obiektów o udokumentowanym złym stanie zachowania, powstałych do schyłku wieku XVIII, w pierwszej kolejności zabytków sztuki średniowiecznej.
- dofinansowanie na drodze konkursu wykonania i funkcjonowania zabezpieczeń przeciw włamaniowych i przeciwpożarowych w obiektach o cennym wystroju i wyposażeniu, a także w budowlach drewnianych.

b) wspieranie rozwoju bazy i sieci muzealnej w regionie, przede wszystkim w zakresie powstania magazynów muzealnych, w tym archeologicznych. Zakłada się, że istniejąca sieć muzeów nie ulegnie w okresie funkcjonowania programu zmianie. Prowadzone obecnie prace wykopaliskowe to w 90% badania ratownicze. Zgromadzony podczas wprowadzenia materiałów na mocy Ustawy jest własnością Skarbu Państwa. Stworzenie magazynów z ośrodkami badawczymi w oparciu o wybrane istniejące muzea pozwoli na zachowanie w regionie tej części dziedzictwa, a jednocześnie wzmocni regionalną sieć muzealną. Warunkiem udziału Urzędu Marszałkowskiego jest dofinansowanie przedsięwzięcia przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

c) prowadzenie działań szkoleniowych i promocyjnych:

- przeprowadzenie szkoleń i wydanie materiałów instruktażowych dla radnych i urzędników samorządowych zawierających informacje o sposobie przygotowywania programów opieki nad zabytkami oraz o zakresie i możliwościach opieki i ochrony zabytków przez gminy i powiaty. Głównym celem jest pobudzenie do działania samorządów zarówno w zakresie opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obligatoryjnych programów opieki nad zabytkami, jak i korzystania z możliwości finansowania przedsięwzięć związanych z ochroną zabytków, w tym z programami rewaloryzacyjnymi.
- wspieranie, w drodze konkursu ofert, wydawnictw i publikacji multimedialnych o zabytkach regionu, zarówno naukowych jak i popularnonaukowych. Zakłada się, że dofinansowanie na drodze konkursu ofert zachęci również mniejsze ośrodki do wydania publikacji o swoich zabytkach.
- organizacja i udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa, jako corocznej imprezy popularyzującej zabytki. Zakłada się, że wypracowana przez Radę Europy formuła Europejskich Dni Dziedzictwa, jako imprezy popularnej, o masowym charakterze, opartej w zasadzie o działania wolontariuszy, wymaga ze strony Urzędu Marszałkowskiego pomocy w zakresie organizacyjnej i promocyjnej. Zadanie to zostanie powierzone jednostce organizacyjnej Urzędu Marszałkowskiego lub innej samorządowej i zabezpieczone w corocznych planach finansowych.
- stworzenie nagrody Marszałka Województwa dla najlepszego użytkownika zabytku. Nagroda przyznawana będzie w drodze konkursu, przez kapitułę działającą na podstawie regulaminu, który zostanie opracowany przez Wydział Kultury Urzędu Marszałkowskiego.
- rozwinięcie programów nauczania regionalnego dla uczniów szkół stopnia podstawowego i gimnazjalnego. Zakłada się wypracowanie, wspólnie z Wydziałem Nauki i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego, założeń pozwalających stworzyć program edukacji regionalnej o nazwie Znaki Przeszłości – Znaki Czasu.

d) tworzenie parków kulturowych:

- stworzenie koncepcji sieci parków kulturowych, jako materiału inicjującego nad ich utworzeniem przez lokalne samorządy. Zakłada się przygotowanie przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, filia we Wrocławiu, we współpracy z Zarządem Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów.

Utworzenie parku kulturowego jest zależne jedynie od woli lokalnego samorządu. W wielu przypadkach brak jednak podstawowych, studyjnych materiałów, które by pozwoliły na

podjęcie dyskusji o celowości stworzenia parku; jest to szczególnie trudne w wypadku, gdy park miałby swym zasięgiem objąć obszar kilku gmin.

- opracowanie przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne studiów określających granice parków kulturowych, które mogą stać się inspiracją dla lokalnych samorządów.

e) Tworzenie sieci tematycznych rowerowych, pieszych, wodnych i samochodowych szlaków turystycznych uzupełniających obecną strukturę. Zakłada się przygotowanie przez interdyscyplinarny zespół ekspertów koordynowany przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego opracowań koncepcyjnych, jako materiału studyjnego dla lokalnych samorządów. Zakłada się, że stworzenie proponowanych szlaków tematycznych doprowadzi do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu. Głównym celem jest dyslokacja ruchu turystycznego i pobudzenie do działań związanych z jego obsługą, również poprzez renowację i udostępnianie zabytków, maksymalnej liczby osób prawnych. Postuluje się, aby Urząd Marszałkowski powołał interdyscyplinarny zespół ekspertów w celu przystąpienia do prac koncepcyjnych nad rowerowymi i samochodowymi szlakami turystycznymi.

f) wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie za pomniki historii najcenniejszych obiektów. Zakłada się, że w przyszłości fakt uznania przez prezydenta Rzeczypospolitej zabytku za pomniki historii będzie miał coraz większe znaczenie, również finansowe. Głównym celem jest wprowadzenie na listę jak największej liczby najcenniejszych w skali kraju zabytków z terenu województwa dolnośląskiego. Uznanie za pomniki historii jest warunkiem koniecznym starań o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

g) tworzenie Parków Krajobrazowych — ochrona dziedzictwa przeszłości. Ze względu na głównie będącą wynikiem działań człowieka fizjografię krajobrazu Dolnego Śląska należy zwrócić uwagę na to, aby w funkcjonujących Parkach Krajobrazowych zagadnienia związane z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego były na równi ważne przy opracowywaniu planów ochrony, jak związane z ochroną walorów przyrodniczych.

Również najważniejszy zabytek naszej gminy także, znalazł w w/w programie ujęty. Grodziec został wymieniony pośród zamków górskich (jak to określono cennych założeń). Istotna jest uwaga, iż mimo starań ponownie popada w ruinę. Ze względu na fakt, iż program powstał w roku 2006, a gmina w latach późniejszych zdecydowała się przeznaczyć środki finansowe na zabezpieczenie dachu palatium, możemy mówić o pewnym zahamowaniu degradacji substancji zabytkowej zamku.

Jednak ostatnie konserwatorskie wnioski pokontrolne (Protokół z oględzin zamku Grodziec, gm. Zagrodno z dnia 25.04.2013 r.) wykazały szereg niedociągnięć w zakresie dbałości o zespół zamkowych budowli wskazując jednocześnie zarówno kierunek postępowania administracyjnego – **uzgadnianie wszelkich prac budowlanych na terenie zamku z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Legnicy**, jak też wyszczególniły te elementy zabudowy, które powinny być odrestaurowane w pierwszej kolejności.

V.2. Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Złotoryjskiego

Na poziomie powiatu brak w obecnej chwili obowiązującego dokumentu strategicznego, gdyż *Strategia Rozwoju Gospodarczego* opracowana w roku 2000, w ramach programu Partnerstwo Dla Samorządu Terytorialnego finansowanego przez USAID, wygasła z końcem roku 2004. Dopiero teraz trwają prace nad sporządzeniem nowej strategii dla powiatu złotoryjskiego.

V.3. Euroregion Nysa

Gmina Zagrodno nie należy do euroregionu Nysa.

VI. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

VI.1.1. Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie”

Stowarzyszenie zarejestrowano 4 listopada 2008 r. Partnerstwo swym zasięgiem obejmuje 3 powiaty i 11 gmin. Lokalną Grupę Działania budują: Krotoszyce, Męcinka, Mściwojów, Paszowice, Pielgrzymka, Wądroże Wielkie, Zagrodno, Złotoryja – gmina wiejska, 2 gminy wiejsko-miejskie: Bolków i Świerzawa, oraz 1 gmina miejska: Wojcieszków, które zdecydowały, poprzez podjęcie stosownych uchwał Rady Gminy, o przystąpieniu do Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Kaczawskie oraz programu LEADER.

Z analizy mocnych i słabych stron przedstawionych w Lokalnej Strategii Rozwoju wynika, że główne szanse LGD upatruje w rozwoju rolnictwa ekologicznego, turystyki i rekreacji, aktywizacji środowisk wiejskich w oparciu o potencjał regionu przyrodę, wulkany i dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska.

Spośród celów działalności LGD najważniejsze w kontekście niniejszej analizy są: cel nr I - *Rozwój przedsiębiorczości i usług na obszarze Partnerstwa Kaczawskiego w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe* oraz cel nr III - *Wykorzystanie zasobów przyrodniczych kulturowych jako najcenniejszych atutów Krainy Wygasłych Wulkanów*, do którego zaliczają się następujące Cele szczegółowe:

1. *Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczo-kulturowych do rozwoju regionu.*
2. *Zachowanie i ochrona najcenniejszych elementów architektury, wiejskiej zabudowy, obiektów o znaczeniu historycznym i kulturowym.*

W celu realizacji powyższych postulatów LSR zawiera wyszczególnione planowane przedsięwzięcia spośród, których najważniejsze w kontekście niniejszego opracowania jest przedsięwzięcie nr VIII - „Tradycyjna wieś” – zachowanie walorów architektonicznych i krajobrazowych kaczawskich miasteczek i wsi. W ramach tego przedsięwzięcia przewidziano następujące operacje: odnowa i rozwój wsi oraz małe projekty. Do preferowanych zakresów operacji odnowa i rozwój wsi należą:

- zakup remont i wyposażenie obiektów zabytkowych na cele publiczne,
- odnawianie, eksponowanie lub konserwacja lokalnych pomników historii, obiektów architektury sakralnej i miejsc pamięci,

Natomiast do preferowanych zakresów operacji małe projekty należą:

- zagospodarowanie przestrzeni publicznej, w tym wyznaczanie i oznakowanie szlaków turystycznych na bazie obiektów zabytkowych,
- zachowanie lub odtworzenie, czynna ochrona, zabezpieczenie i oznakowanie cennego dziedzictwa przyrodniczego i krajobrazowego,
- zachowanie tradycyjnej architektury regionu i lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego,
- odbudowa, renowacja, restauracja albo remont lub oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków,
- remont lub wyposażenie istniejących muzeów lub innych obiektów pełniących ich funkcję.

VI.1.2. Obszar chronionego krajobrazu – „Grodziec”

Obszar ten powstał na mocy uchwały nr XII/47/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Legnicy z dnia 28 czerwca 1982 roku. 28 listopada 2008 r. Wojewoda Dolnośląski wydał rozporządzenie nr 31 w sprawie *Obszaru Krajobrazu Chronionego „Grodziec”*.

Obszar obejmuje 21,8 km². W jego ramach znajdują się kompleksy leśne, zabudowa wsi Grodziec wraz z zamkiem Grodziec, a także część obszaru górniczego byłej kopalni miedzi „Upadowa – Grodziec”. Wokół zamku Grodziec rozciąga się park zamkowy o powierzchni ok. 3.0 ha z cisami, platanami, wiązami oraz sosną wejmutką. Na północnej stronie wzgórza zamkowego widoczne odsłonięcie części komina wulkanicznego, widoczne pionowe słupy nefelinitu, próżnie pogazowe, odsłonięcia gąbczastej lawy.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu uwzględnia się w szczególności ograniczenia wynikające z:

1) ustanowienia w trybie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody parku narodowego, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego, obszaru chronionego krajobrazu, obszaru Natura 2000, zespołu przyrodniczo-krajobrazowego, użytku ekologicznego, stanowiska dokumentacyjnego, pomników przyrody oraz ich otulin (art. 73. Prawo ochrony środowiska, Dz.U. 2001 Nr 62 poz. 627, USTAWA z dnia 27 kwietnia 2001 r.).

VI.2. Dokumenty wewnętrzne gminy

VI.2.1. Plan rozwoju gminy

Jest to dokument opracowany przez Agencję Rozwoju Regionalnego Arleg S.A. Dokument powstały w roku 2004 został stworzony na lata 2004-2007 i wyznaczał kierunek przemian społeczno-gospodarczych, a także uwzględniał projekty inwestycyjne, które mogły być zrealizowane z udziałem środków unijnych. W dokumencie tym zwrócono uwagę na dziedzictwo kulturowe, a do głównych celów strategicznych zaliczono:

- a) promocję regionu jako obszaru unikatowych atrakcji turystycznych i krajobrazowych;
- b) ułatwienie dostępu do najbardziej interesujących atrakcji regionu,

co koresponduje bezpośrednio z misją Gminy Zagrodno:

Region nową rzeczywistość społeczną i ekonomiczną tworzy na bazie swoich obecnych zasobów i dobrych tradycji historycznych, w kierunku restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, dbając o rozwój przedsiębiorczości i wiedzy, stanowiąc przyjazną i atrakcyjną turystycznie krainę Gór Kaczawskich, o dużych walorach krajobrazowych i geologicznych.

VI.2.2. Plany odnowy miejscowości

1. Uchwała Rady Gminy nr XXII/121/08 z dnia 28 listopada 2008 r. – Plan odnowy miejscowości Brochocin;
2. Uchwała Rady Gminy nr XXX/161/09 z dnia 29 grudnia 2009 r. – Plan odnowy miejscowości Radziechów;
3. Uchwała Rady Gminy nr XXXVII.209.10 z dnia 29 października 2010 r. – Plan odnowy miejscowości Wojciechów;
4. Uchwała Rady Gminy XXVI.192.2012 z dnia 27 grudnia 2012 r. – Plan odnowy miejscowości Olszanica.

W/w dokumenty powstały z różnym skutkiem w oparciu o ten sam schemat, gdzie nacisk położono na wyodrębnienie walorów przyrodniczych i kulturowych. Zainteresowanie zabytkami i kulturą materialną przejawia się głównie w postaci wymieniania najbardziej charakterystycznych elementów lokalnych krajobrazów.

Mieszkańcy Brochocina wymienili najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie ich wsi, przede wszystkim kościół i dwa zespoły pałacowe. Wśród zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć mieszkańcy wsi wyznaczyli cel *piękna i estetyczna wieś dbając o środowisko naturalne*, gdzie wyznaczono zadanie *określenia charakterystycznego dla wsi tradycyjnego budownictwa i opracowanie założeń do zachowania ładunku architektoniczno-przestrzennego wsi*.

Mieszkańcy Radziechowa wśród zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć przyjęli za cel (nr 4) m.in. *ochronę i wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego i tradycji wsi*. Powodem był zauważalny stan niszczących zabytków na terenie wsi. W ramach celu nr 4 uznano, że realizacja niżej wymienionych przedsięwzięć doprowadzi do jego wypełnienia:

- *odrestaurowanie i rewitalizacja epitafiów, obelisków, studni kiernicznych oraz mostków przepływowych;*
- *zabezpieczenie „wiatraka” przed całkowitym zniszczeniem;*
- *opracowanie studium architektoniczno-krajobrazowego Miejscowości;*
- *utworzenie „kącika” historii wsi i jej mieszkańców w świetlicy.*

Mieszkańcy Wojciechowa skrupulatnie wymienili dziedzictwo kulturowe wsi, w tym ruinę kościoła i pałac – najbardziej charakterystyczne obiekty. Pośród zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć mieszkańcy wsi nie wyodrębnili wyraźnie sposobów realizacji, które miałyby bezpośredni związek z dziedzictwem kulturowym. Jedynie w ramach celu nr 3 (*Piękna i zadbane wieś z pełną infrastrukturą techniczną*) znalazło się zadanie: *zabezpieczenie ruin*

pałacu i byłego folwarku oraz poszukiwanie nabywcy obiektu. W obecnej chwili pałac znalazł nowego właściciela, co w dużym stopniu zrealizowało postulat mieszkańców wsi.

Mieszkańcy Olszanicy wśród dziedzictwa kulturowego wymienili m.in. kościół parafialny oraz pomnik upamiętniający żołnierzy poległych w trakcie I wojny światowej, znajdujący się w Garnczarach. Wśród zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć mieszkańcy wsi nie odnieśli się zdecydowanie do dziedzictwa kulturowego Olszanicy. Jedynie w celu nr 2.3 (*Wzrost poziomu integracji i aktywności wśród mieszkańców wsi*) znalazło się zadanie: *utworzenie muzeum górnictwa w świetlicy wiejskiej*, które i tak nie rozwiązuje zagospodarowania dziedzictwa kulturowego wsi, gdyż jak się wydaje, miało by on mieć bezpośredni związek z mieszkańcami Olszanicy, którzy pracowali lub pracują w Zagłębiu Miedziowym. Zapewne odnosiło by się do czasów po roku 1945.

Jak wynika z przedstawionego powyżej zestawienia, kwestia wykorzystania zasobów kulturowych jawi się dość słabo. Jedynie w przypadku Brochocina i Radziechowa miejscowe społeczności wyartykułowały konkretne postulaty odnoszące się do tradycyjnego budownictwa i lokalnych zabytków.

VI.3. Dokumenty wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

VI.3.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Zagrodno

Studium powstało na podstawie uchwały nr XXXIII/217/98 Rady Gminy z dnia 22 kwietnia 1998 r.

Wg analiz przeprowadzonych w opisywanym dokumencie, celem nadrzędnym jest, aby Zagrodno było *gminą nowoczesnego rolnictwa i czystego środowiska*. W ramach celu strategicznego: *Utrzymanie i rozwijanie tożsamości kulturowej*, znalazł się jedyny cel operacyjny *Rewaloryzacja i zagospodarowanie obiektów zabytkowych*.

Jako jedną z szans rozwoju gminy – czynnik dla rozwoju turystyki – uznano strefę chronionego krajobrazu z zamkiem Grodziec oraz innymi zabytkami, jak to określono, wysokiej klasy.

Naszkicowane kierunki rozwoju turystyki:

- wytyczenie i zagospodarowanie szlaków rowerowych
- reaktywowanie schroniska młodzieżowego w Grodźcu
- wyznaczenie i zagospodarowanie parkingu i pola namiotowego w rejonie Grodźca

- wyznaczenie nowych odcinków szlaków turystycznych
- dążenie do kompleksowego turystycznego zagospodarowania obszaru chronionego krajobrazu Grodziec,

brzmia bardzo górnolotnie, jednak powoli zaczynają odstawać od bieżących potrzeb konsumentów oferty turystycznej. Pilną potrzebą jest z pewnością wytyczenie szlaków rowerowych i turystycznych. Reaktywacja schroniska młodzieżowego w obecnej chwili raczej nie jest możliwa. Z pewnością potrzebny jest utwardzony parking o dużej powierzchni, który sprostałby ilości aut, które wjeżdżają lub próbują wjeżdżać na zamkową górę. Natomiast kompleksowe turystyczne zagospodarowanie obszaru chronionego krajobrazu Grodziec, to temat no odrębne opracowanie specjalistyczne.

VI.3.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które wprowadzają ochronę zabytków, chodzi tu o stanowiska archeologiczne, gdyż powstałe plany zlokalizowane są poza strefami zabudowy wsi, a przy tym nie objęły swym zasięgiem zabytków nieruchomych:

1. Uchwała nr XV/80/08 Rady Gminy Zagrodno z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego na lokalizację elektrowni wiatrowych w rejonie wsi Łukaszów i Zagrodno;
2. Uchwała nr XV/81/08 Rady Gminy Zagrodno z dnia 31 marca 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego na lokalizację elektrowni wiatrowych w rejonie wsi Modlikowice;
3. Uchwała nr XVI/97/08 Rady Gminy Zagrodno z dnia 30 kwietnia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami, dla części obrębu wsi Łukaszów;
4. Uchwała nr VIII.47.2011 Rady Gminy Zagrodno z dnia 29 czerwca 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczonego na lokalizację elektrowni wiatrowych z infrastrukturą towarzyszącą w rejonie miejscowości Radziechów i Jadwisin.

Po przeanalizowaniu w/w planów okazało się, że w uchwale nr XV/80/08 brak wymienionego stanowiska AZP 78-17/1, które widnieje na mapowym załączniku. Natomiast w uchwale nr

XV/81/08 nie wymieniono stanowiska archeologicznego AZP 78-18/97, również oznaczonego na mapie. W uchwale nr VIII.47.2011 nie wymieniono stanowisk archeologicznych AZP 77-17/50 i 51, które znalazły się na załączniku – mapie do uchwały nr XXVIII.210.2013 Rady Gminy Zagrodno z dnia 18 lutego 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zagrodno dla obszarów w rejonie miejscowości Radziechów.

Oto lista stanowisk archeologicznych ujętych (plus stanowiska nie opisane a wymienione wyżej) w MPZP:

Obszar AZP 76-17: 5, 6, 32;

Obszar AZP 77-17: 2, 9, 16, 17, 18, 50, 51;

Obszar AZP 77-18: 37, 38, 39;

Obszar AZP 78-17: 1;

Obszar AZP 78-18: 37, 38, 39, 40, 41, 88, 89, 94, 95, 96, 97, 98, 99;

Obszar AZP 78-18: 39.

Ustala się ochronę zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, wskazanych na rysunku planu, polegającą na konieczności uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wykonania badań archeologicznych w przypadku prowadzenia prac ziemnych w obrębie stanowiska, na zasadach określonych w przepisach szczególnych. Uprawy rolne w obrębie stanowisk archeologicznych mogą być prowadzone bez ograniczeń (uchwały nr XV/80/08, nr XV/81/08). Już w kolejnej uchwale (nr XVI/97/08), zapisano na wszelkie prace prowadzone w rejonie stanowiska należy uzyskać pisemne pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor zobowiązany jest na swój koszt zapewnić nadzór archeologiczny lub w razie konieczności przeprowadzić wyprzedzające badania archeologiczne. W przypadku odkrycia, podczas robót ziemnych, na terenie objętym planem, przedmiotu, co, do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem inwestor jest zobowiązany zabezpieczyć przedmiot wraz z miejscem znalezienia i niezwłocznie zawiadomić o tym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe Wójta Gminy. Natomiast w uchwale nr VIII.47.2011 napisano: Ustala się ochronę zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, wskazanych na rysunku planu.

W obrębie chronionych stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenie ratowniczych badań archeologicznych. Przed uzyskaniem pozwolenia na budowę (a dla robót nie wymagających pozwolenia na budowę – przed realizacją inwestycji) należy uzyskać pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na przeprowadzenie ziemnych robót budowlanych

na terenie zabytkowym w trybie prac konserwatorskich, które polegają na przeprowadzeniu wyprzedzających ratowniczych badań archeologicznych metodą wykopaliskową przez uprawnionego archeologa.

VII. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

VII.1. Rys historyczny i opis dziedzictwa kulturowego poszczególnych miejscowości

VII.1.1. Brochocin

Leżący przy wschodniej granicy gminy, w dolinie rzeki Brochotki (zwanej też Brochatką), na Wysoczyźnie Chojnowskiej. Dobre gleby i nieskomplikowana rzeźba terenu sprawiły, że już wcześniej stał się on celem penetracji pierwszych rolników. Przed wojną znaleziono na polach majątku leżącego w Górnym Brochocinie kamienne motyki (młoty?). W czasach powojennych archeolodzy odkryli w rejonie wsi fragmenty naczyń glinianych, które pozwalają stwierdzić, że przebywali tu ludzie tworzący tzw. kulturę łużycką.

Po raz pierwszy w źródłach historycznych wieś wymieniona jest w roku 1305 jako *Mrokotyndorf*, z czasem nazwa przybierała różne formy takie jak: *Brokotindorph*, *Procotindorff*, *Brockothendorf*, aż w końcu *Brockendorf*. Tuż po II wojnie wieś nazywano *Darnica* lub *Darszica*.

Kościół w Brochocinie wzmiankowany był w 1367 w dokumencie posagowym Johannes de Brokot i 1379 r. Obecna budowla o późnogotyckiej formie została wzniesiona zapewne w końcu wieku XV. W roku 1634 został zniszczony wraz z plebanią. W latach 70-tych XIX w. *odrestaurowano szary i rozpadający się kościółek*, a także zbudowano dzwonnice. Kolejna odbyła się w 1958 r. Obecnie jest to kościół filialny p.w. Matki Boskiej Bolesnej, parafia znajduje się w Zagrodnie.

Przy wejściowej bramie w murze cmentarnym stoi kapliczka na słupie z wyrytą datą 1680. W murze cmentarnym znajdują się krzyże pokutne i ich fragmenty. Brochocin jest drugą miejscowością po Studnicy w obrębie dawnego powiatu złotoryjskiego, z tak dużą ilością krzyży pokutnych. Jeden z krzyży w kształcie litery T wmurowany jest od wnętrza muru cmentarnego, od strony wschodniej.

Z ciekawszych zabytków należy wymienić rokokowy nagrobek Gottfrieda Teichmanna (z *Brückendorfu*) zmarłego w 1761 r. oraz dwa epitafia barokowe wykonane z

piaskowca: jedno z 1676 r., drugie z 1 poł. XVIII w. Przy zachodniej części cmentarnego muru stoi XIX-wieczne mauzoleum, niestety dziś nie zachowały się żadne tablice inskrypcyjne, które mogłyby nam powiedzieć dla kogo zostało wzniesione.

Do początków XIX stulecia Górny i Dolny Brochocin wchodziły w skład okręgu bolesławieckiego, dopiero od 1823 r. stały się częścią powiatu złotoryjskiego. Na przełomie XIX i XX w. Brochocin wraz z Dzwonowem i Wojciechowem tworzyły wspólny okręg administracyjny.

Pod koniec XVIII w. w Górnym Brochocinie istniały: szkoła, folwark, młyn i wiatrak. We wsi należącej do barona von Gahlen mieszkało 5 kmieci, 42 zagrodników, 3 chałupników i 263 pozostałych mieszkańców. Natomiast w Dolnym Brochocinie istniał folwark będący własnością Sigmunda Teichmanna.

W drugiej ćwierci XIX w. istniała w Dolnym Brochocinie młockarnia, wynaleziona przez niejakiego Beckera – właściciela wsi. We wsi mieszkało 15 rękodzielników i 9 handlarzy. Razem w obydwu częściach wsi mieszkało 712 mieszkańców.

Górny Brochocin od roku 1850 pozostawał w rękach rodziny Quoos, zaś powierzchnia gospodarstwa w drugim dziesięcioleciu XX w. wynosiła 738 ha. Hodowano tam bydło typu holenderskiego. Brochocin Dolny był własnością Hirschfeldów od 1830 roku, powierzchnia gospodarstwa wynosiła 300 ha. W roku 1928 Brochocin liczył 531 mieszkańców.

VII.1.2. Grodziec

Najstarsze dzieje wsi i jej okolic nie są poznane zbyt dobrze pod względem archeologicznym, aczkolwiek z wielu informacji otrzymanych od mieszkańców wsi, a także wstępnego rozeznania terenowego dokonanego w ostatnim 10-leciu wynika, że grunty wokół Grodźca kryją ślady dalekiej przeszłości. W rejonie Witanówki odnaleziono narzędzia krzemienne datowane na środkowy okres epoki kamienia, tj. na czasy sprzed około 8000 lat. Obecna wieś składa się z dwóch wcześniejszych siół tj. *Gröditz* (składający się z Dolnej i Górnej części) oraz *Gröditzberg* (Góry Zamkowej), a także z dawnej wsi Witanówka (*Wittchenau*).

Już od późnego średniowiecza właściciele Grodźca skupiali w swoich rękach majątki leżące w okolicznych wsiach i tak w skład dóbr zamkowych wchodziły: Grodziec, Sędzimirów, Jurków, Olszanica, Modlikowice, Uniejowice, Witanówka, a także Muszczyna, Garnczary, Czaple i Nowa Wieś Grodziska.

Pod koniec XVIII w. w Górnym Grodźcu wchodzącym w skład zamkowego majątku znajdowała się karczma, stała szkoła. We wsi mieszkało 11 kmieci, 10 zagrodników oraz ponad 300 pozostałych mieszkańców. W Dolnym Grodźcu składającym się tylko z niewielkiego folwarku mieszkało 6 ludzi, a właścicielami byli w 1719 Hans Wolf von Frankenberg, który sprzedał włości Melchiorowi Döringowi z Modlikowic. W 1735 Kasper Bunzel, w 1750 jego syn Johann Georg, zaś w 1786 roku wnuk Kaspra Johann Kasper Bunzel.

We wsi *Gröditzberg* stał pałac, który zachował się do dziś w przeciwieństwie do innych tego typu zabytków z terenu gminy. Znajdowały się także folwark, karczma, browar, pracowało dwóch kowali i mieszkało 148 mieszkańców. W 1700 roku majątkiem zamkowym dysponował Hans Wolf von Frankenberg, który rozpoczął budowę pałacu. Po nim odziedziczył go Otto Venanz syn Hansa, to jemu zawdzięcza powstanie lipowa aleja prowadząca z pałacu do lasu zwanego wówczas *Grözwald*. Co interesujące zaznaczyć należy, że gałęzie drzew zostały uformowane na kształt lir. W 1749 roku pałac zakupił królewski feldmarszałek graf von Gesler. Już w cztery lata później pałac stał się własnością Johanna Karla von Schellendorfa. Po jego śmierci w 1769 majątkiem zarządzała jego żona Christiana Dorothea, zaś po jej śmierci w 1773 r., dobra przypadły jej synowi Hansowi Sigmundowi.

W pierwszej połowie XIX wieku we wsi istniały już dwa folwarki i mieszkało 202 osoby.

Witanówka pozostawała niewielką wsią, dziś jest częścią Grodźca. Pojawiła się po raz pierwszy w źródłach pisanych w 1320 r. W 1474 Paul Busewoy odkupił Witanówkę od Corduli Wiese. W XVII w. Witanówka była w posiadaniu panów von Festenberg-Packisch, od których w 1718 przeszła na Frankenbergów i od tego czasu była częścią dóbr zamkowych. W 1827 we wsi stało 26 domostw.

Uważa się, że na szczycie powulkanicznego wzniesienia we wczesnym średniowieczu stał gród plemienia Bobrzan. Jak dotąd nie odnaleziono pozostałości po grodzie bądź innych świadectw archeologicznych, które mogłyby potwierdzić tę hipotezę. Niezbędne są w takim wypadku badania archeologiczne, które potwierdziłyby owe domysły lub je wykluczyły.

Wedle przekazu Długosza na szczycie Grodźca miał wznosić się zamek myśliwski, w którym na wypędzeniu spędzał czas Władysław Herman. Na Grodźcu miał być przechowywany dokument lokacyjny klasztoru w Lubiążu. W roku 1320 książę legnicki Bolesław III sprzedał górę zamkową rycerzowi Zwoli Bożywojowi wraz z polami na końcu wsi Witanówka, a także czynsz 2 garnków miodu i 300 grzywien bieżącej monety. Jednak w roku 1481 ta rycerska rodzina z powodu długów musiała zrzec się ostatniej części

grodzieckich dóbr. Wiemy, że na początku XIV stulecia również inny szlachetnie urodzony Albertus de Slowtiz posiadał folwark niedaleko Grodźca.

Po wykupieniu Grodźca przez księcia legnickiego Fryderyka I na początku lat 70-tych piętnastego stulecia otwiera się nowy rozdział w dziejach zamku. Fryderyk I podpisuje kontrakt z trzema mistrzami murarskimi. Błażej Rose, Bartosz Bloeschich i Hans Trauernicht zobowiązują się do wzniesienia wieży zamkowej, takiej jak wieża św. Jadwigi na zamku legnickim. To w tym dokumencie góra zamkowa jest nazywana górą św. Jerzego. Prace budowlane trwały długo. W latach 20-tych XVI wieku Wendel Roskopf wykonuje portal dużej sali parterowej. Portal nosi datę 1522. Roskopf był architektem doby renesansu, znanym ze swoich dzieł w Bolesławcu, Lwówku Śląskim i Zgorzelcu. Był również autorem wystroju kamieniarskiego klatki schodowej oraz układu sklepień grodzieckiego palatium. Dziś liście pozostałości portalu znajdują się w Muzeum Architektury we Wrocławiu.

Duże okna pałacu nadawały się wyśmienicie do obserwacji turniejów odbywających się na zamkowym dziedzińcu. Późnogotyckie i wczesnorenesansowe elementy architektoniczne palatium, jak pisze Rafał Eysymontt dają „w sumie efekt niezwykły”. Ten sam historyk sztuki nazwał grodziecki zamek „przodującą budowlą świecką Śląska”. Sklepienia grodzieckiego palatium nawiązują w swej stylistyce do najwyśmienitszych założeń architektonicznych Czech i Łużyc, chodzi oczywiście o Albrechtsburg i Hradczany.

Kres rozwoju zamku przyniosła zawierucha wojny 30-letniej, kiedy to zamek został częściowo wysadzony w powietrze.

Z czasem Grodziec stawał się miejscem chętnie odwiedzanym przez mieszkańców Śląska, osiągając w wieku XIX i XX status obiektu turystycznego.

VII.1.3. Jadwisin

W trakcie budowy autostrady w latach 30-tych XX w., w dwóch miejscach na północ od wsi odkryto groby ciałopalne pochodzące sprzed 2,5 tys. lat.

Podanie mówi, że nazwa wsi wywodzi się od imienia św. Jadwigi. Stąd wzięło się niemieckie określenie wsi: *Sanct Hedwigsdorf*. Jednak obok tego określenia istniało drugie: *Scheidewigsdorf*. W dokumentach pisanych wieś pojawia się w roku 1373 jako *Scheidiwigsdorff* i ta nazwa funkcjonowała do początków XIX stulecia, co dobrze widać na XVIII-wiecznych mapach Dolnego Śląska. Przed 1945 rokiem na wieś mówiono popularnie *Scheibelsdorf*, bądź *Scheidsdorf*. Pierwsza powojenna nazwa Jadwisina to *Henrykówka*.

Możemy zaryzykować, że założycielem wsi mógł być ktoś z rodziny Boumgarthen, znany bowiem Henryka de Boumgarthen, który w październiku 1373 roku sprzedał Jadwisin wraz z młynem Franzkowi de Redern.

W czasach nowożytnych wieś wchodziła w skład dóbr Radziechowa i wraz z nim często była wymieniana. Chociażby w spisie podatkowym z początku XVIII w., gdzie została opisana wraz z Radziechowem (*Mertz- und Scheidewigsdorff*).

Pod koniec XVIII w. we wsi istniał folwark i młyn. Mieszkało 5 kmieci, 15 zagrodników i 12 chałupników oraz 134 pozostałych mieszkańców. Wieś była własnością rodziny von Axleben.

W roku 1845 we wsi stało 39 domów i mieszkało 245 osób, w tym 11 katolików i 1 Żyd. Ewangelicy należeli do parafii w Osetnicy, a katolicy do Radziechowa. We wsi pracowało 10 rękodzielników i 2 handlarzy.

W wieku XIX wieś posiadała własną szkołę, przestała ona funkcjonować na pewien czas, ale już od roku 1921 na nowo uczyły się w niej miejscowe dzieci.

W drugim dziesięcioleciu XX w. wieś była własnością Waltera Oehimischena, którego majątek wynosił 80 ha. Na gruntach uprawiano głównie buraki cukrowe i pszenicę, hodowano zaś trzodę chlewną.

VII.1.4. Łukaszów

Niewielka miejscowość na wschodnim skraju gminy. Wspomniana w roku 1245 jako *nova villa Sifridi*. Następnie zwana *Seifirsdorf*, *Seifriedsdorf*. Popularnie wieś nazywano *Seirdorf*. W 1443 Łukaszów został wymieniony w dokumentach miasta Złotoryi. Niektórzy chcieliby widzieć w nazwie wsi ślad po działalności związanej z poszukiwaniem złota (od niem. *seiffen*), lecz najprawdopodobniej została urobiona od jej założyciela (właściciela) jakiegoś Zygryda. Po II wojnie przez krótki okres czasu wieś nosiła miano *Mydlniki* i *Mydlowiec*.

W 1443 r. właścicielem wsi był Stefan, a w roku 1456 Mikołaj Trach. W roku 1504 pojawia się ponownie niejaki Hans. Od roku 1509 wieś znajdowała się w posiadaniu rodziny von Peterswaldau, lecz jej członkowie długo nie byli wspomniani w księgach kościelnych, co świadczyć może o tym, że po prostu nie mieszkali we wsi.

Wojna trzydziestoletnia doszczętnie zrujnowała wieś tak, że nie pozostał w niej żaden dom. Przez długi czas po wojnie nie odbudowywano wsi. Oprócz lenna rycerskiego, były we wsi jeszcze trzy majątki wraz z karczmą i sołectwem. Były one całkowicie zniszczone, zaś

rodzina von Peterswaldau nie miała środków, ażeby podźwignąć wieś z ruiny. W latach 1683-84 pojawia się Cornet von Peterswaldau, a po jego śmierci w 1685 majątkiem zarządzał Anna Helena z domu von Falkenhayn z Brochocina. W 1700 pojawia się nowy właściciel niejaki von Stosch, który 10 lat później sprzedał majątek Samuelowi Friedliebowi Donnerowi. Następnie wieś znalazła się w posiadaniu rodziny Festenberg Packisch. Od 1725 r. Jerzy Henryk Zygmunt von Packisch ze Środkowych Iwin. W roku 1758 Jerzy Henryk przekazał majątek swemu synowi Jerzemu Fryderykowi Zygmuntowi. Po jego śmierci majątek przeszedł na jego córkę Helenę Beatę Joannę Henriettę. Majątkiem zarządzał Gotthard Oswald von Tschammer z Rokitek. Aż do roku 1770, kiedy to wdowa po Packischu Beata Eleonora przekazała majątek wdowie von Nostitz. Od niej w roku 1775 majątek przeszedł na Gottlieba Zygmunta Henryka von Förster, ten zaś sprzedał majątek w roku 1789 panu Abrahamowi Schneiderowi, najstarszemu synowi sołtysa z Górnego Zagrodna, Abrahama Schneidera. Kiedy ten zmarł 5 grudnia 1827 r. zostawił on swej żonie Chrystianie Beacie z domu von Förster dwóch synów i dwie córki. Najstarszy z synów, królewski porucznik, pan Ernst Gottlieb Henryk Schneider otrzymał ojcowski majątek. Pod koniec XVIII w. we wsi znajdowały się: pałac z parkiem, sołectwo, karczma, browar i wiatrak.

Na potrzeby wsi pracował kowal. Istniał również wapiennik. Od 1655 roku wierni należeli do parafii w Zagrodnie. Wcześniej wieś wchodziła w skład parafii Brochocina.

W 1845 r. stało we wsi 30 domów. Wieś liczyła 256 mieszkańców, w tym 5 katolików. Funkcjonowała szkoła, wiatrak, pracowało 6 rzemieślników i 1 handlarz. Na okolicznych łąkach wypasano 700 sztuk owiec merynosów.

W 1928 we wsi mieszkało 280 osób.

Na południowym krańcu wsi wystawiono przed II wojną światową pomnik mieszkańcowi Łukaszowa poległemu w walkach w południowo-zachodniej Afryce.

VII.1.5. Modlikowice

Na obszarze Modlikowic, podobnie jak i na terenach innych wsi naszego regionu, ludzie z pewnością pojawili się co najmniej ok. 8 tys. lat temu. W obrębie wsi istnieje wiele ciekawych stanowisk archeologicznych min. osada neolityczna (związana najprawdopodobniej z ludnością kultury amfor kulistych i kultury pucharów lejkowatych), cmentarzysko z epoki brązu (badane jeszcze przed II wojną przez chojnowskiego muzealnika Oskara Kundta), z którego pochodził naszyjnik z brązu i naczynia gliniane, czy też osada z okresu halsztackiego (ok. 500 lat przed Chr.). W granicach wsi na podmokłych łąkach

rozciągających się wzdłuż Skorej do czasów II wojny istniały pozostałości grodziska średniowiecznego zwanego „Wallberg”, po którym dziś w terenie nie ma śladu. Z badań prowadzonych przed 1945 r. na grodzisku pochodzą fragmenty naczyń, podkowa oraz broń (miecz ?).

W roku 1253 Modlikowice pojawiają się po raz pierwszy w źródłach pisanych pod nazwą *Modelconici*, a w 1264 jako *Modelcovic* – wieś należąca do klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu. W późniejszych wiekach wieś zwano *Modelings-* lub *Modelungsdorf*. Pierwsze powojenne nazwy Modlikowic to *Modelkowice* oraz *Modelówka*. Do dziś większość mieszkańców naszej gminy mówi na wieś *Modelkowice*.

W 1335 w rejestrze dziesięcin nuncjusza Galhardusa, wymieniona zostaje *Modlici villa* w okolicy *Aurei montis* (Złotoryi). Na początku wieku XV właścicielem wsi był Hans von Stewitz, ten sam który kazał wybudować kościół w Radziechowie. W roku 1454 wymieniono jako właściciela wsi Nickela Stewitza z *Modlainsdorffu*. Przynajmniej od 1495 roku Modlikowice powiązane są z Groźcem.

Dokumenty wskazują, że kościół na pewno istniał przed początkiem wieku XV-ego. Jednak obecna bryła jest utrzymana w stylu klasycystycznym. Dobitnie obrazuje nam to wieża kościelna, którą wzniesiono w roku 1827.

W roku 1400 z powodu pozwolenia na budowę kościoła w Radziechowie proboszcz w Modlikowicach otrzymywał czynsz w wysokości 7 florenów i 18 groszy.

Kościół w Modlikowicach jest kościołem parafialnym, p.w. M.B. Częstochowskiej. Drewniany ołtarz powstał zapewne, gdzieś ok. 1730 r.

Na kościelnym murze i w jego sąsiedztwie zachowały się liczne nagrobki i epitafia z XVII-XIX w.

Na cmentarzu przykościelnym uwagę przykuwa płaskorzeźba grobowca rodziny Dietze, będąca prawie idealną kopią greckiej płaskorzeźby przedstawiającej kochanków Eurydykę i Orfeusza wraz z Hermesem. Warto zwrócić uwagę również na mauzoleum rodziny Tippolt, wzniesione w 1878 r.

Pod koniec XVIII w. istniała we wsi szkoła (powstała w 1759 roku). Oprócz 352 mieszkańców we wsi było 25 kmieci i 3 wolnych zagrodników, stały 2 karczmy. Wieś miała swojego kowala oraz młyn.

Z powodu wylewów Skorej domy budowano na wyniesieniach. Do dziś widać jak gospodarstwa są oddalone od siebie. Nie małą rolę w dzisiejszym rozplanowaniu wsi miała wojna 30-letnia w wyniku, której wieś całkowicie opustoszała.

W roku 1845 we wsi mieszkało 600 osób, w tym 9 katolickiego wyznania, a także 22 rzemieślników. Zabudowania liczyły 70 domostw, pracował młyn wodny. Na łąkach wokół wsi wypasano 3360 sztuk merynosów i 385 sztuk bydła.

VII.1.6. Olszanica

Najstarsze pozostałości po ludzkiej działalności sięgają okresu mezolitu (środkowej epoki kamienia) i są to narzędzia krzemienne.

Przedwojenni regionaliści utrzymywali, że Olszanica pojawiła się w źródłach pisanych pod rokiem 1229 i nosiła nazwę *Alcena*. W późniejszych czasach, aż do końca drugiej wojny światowej funkcjonowała jako *Alzenau*.

Niewykluczone, że w nazwie wsi tkwi słowiański pierwiastek i obecne określenie *Alzenau* powstało na skutek zniemczenia słowiańskiego słowa *olszyna*. Wspominał o tym A. Zobel sugerując, że od określenia *olszyna* przez przegłos w niemieckim *Öls* powstało *Elzenau*.

Popularnie przez Niemców wieś nazywana była *Altsen*. Po wojnie przez pewien okres na określenie wsi obowiązywała nazwa *Adamów* i *Adamówka*.

Dziś Olszanica składa się z czterech części. Górnej na zachodzie, Dolnej na wschodzie; obydwie partie przechodzą płynnie jedna w drugą. Na wschodzie, po prawej stronie drogi do Zagrodna znajduje się część wioski zwaną Nową Świdnicą lub Świdniczką (niem. *Neu Schweinitz*). Pochodzi ona od jej założyciela Hansa Aleksandra von Schwienitz, właściciela dóbr w Dolnym Zagrodnie i została założona w 1793 roku. Czwartą część wsi tworzą dziś Garnarzy.

Najwcześniejsza poświadczona w źródłach informacja o istnieniu wsi pochodzi z 1280 roku, kiedy to został wspomniany Konrad z Olszanicy, mieszczanin legnicki. Niewykluczone, że we wsi istniał już dwór szlachecki, gniazdo rodowe owego Konrada. W 1299 roku niejaki Mikołaj de Alcenu był mieszczaninem chojnowskim. W 1353 w źródłach obecny jest Czesław von Alzenow. 1361 Tizko de Czedlitz. W 1400 poznajemy Matza Tschetschke von Alcen, od którego to dolna część wsi wzięła swoją późniejszą nazwę, czyli *Tschetschkenau*.

W miejsce starszego średniowiecznego został w XVI w. wzniesiony nowy. Jest to kościół jednonawowy, o prosto zamkniętym prezbiterium. Zwieńczony jest sklepieniem krzyżowym. Ciekawym i cennym zabytkiem jest kamienna chrzcielnica z połowy XVI w. Obecnie po oczyszczeniu widoczne są na niej ślady polichromii. Ambona, a także ołtarz pochodzą z czasów baroku i ówczesnej przebudowy w roku 1716. Obecnie jest to kościół

parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa. Restaurowany w l. 1899-1900 i 1967-69. Ołtarz główny wykonany z drewna pochodzi z 1716 r. Drewniana ambona także datowana jest na rok 1716 r. Rzeźby św. Piotra i Pawła datować możemy na 1 poł. XVIII w. W ołtarzu głównym znajdował się obraz olejny z XVIII w., wykonany przez J. E. Kentscha z Twardocic, a będący kopią włoskiego obrazu renesansowego Ukrzyżowanie. Obecnie znajduje się w Muzeum Archidiecezjalnym we Wrocławiu. Na jednym ze zworników wyobrażono późnośredniowieczną rozetę, na innym herb rodziny Zedlitzów.

Na kościelnych murach znajdują się zabytkowe epitafia. Nagrobki: Albrecht Sonerfeld, piaskowiec, barok, 1691 r.; rodzina Packisch, piaskowiec, rokoko, 1754 r.; Christiana Thebesin, piaskowiec, rokoko, poł. XVIII w.; rodzina Schöller, piaskowiec, rokoko, poł. XVIII w.; Gottlieb Schöller, piaskowiec, rokoko, ok. 1775 r.

Wieś osiągnęła sławę dzięki znanemu na całym Dolnym Śląsku rycerzowi-rabusiowi Czarnemu Krzysztofowi). Wywodził się prawdopodobnie ze szlacheckiej rodziny von Reisewitz. Za dokonane występki pojmano go i powiedziano do Legnicy, gdzie został powieszony 5 października 1513 roku. Dla odkupienia grzechów jego rodzina ufundowała nowy kościół, poświęcała o tym data na portalu kruchty północnej.

Pod koniec XVIII w. w Górnej Olszanicy mieszkało ogółem 463 mieszkańców, w tym 19 kmieci i 11 zagrodników. Wieś miała także swego kowala. W Dolnej Olszanicy istniały 2 wiatraki, młyn, 2 karczmy, browar, stały dwór i folwark. Wśród 459 mieszkańców był kowal, 3 kmieci, 15 zagrodników i 64 chałupników.

W 1845 w Dolnej Olszanicy mieszkało 547 osób. Wszyscy byli ewangelickiego wyznania. Stało 109 domów. Pracowało 15 rzemieślników, 15 handlarzy. Według informacji Knie'go nazwa *Tschetschkenau* była wówczas zapomniana, z czego wynika, że gdzieś na przełomie XVIII i XIX w. ta część wsi została wchłonięta przez część Dolną.

W Górnej stało 80 domów, mieszkało 521 osób w tym 2 katolików. Do kościoła należeli także ewangelicy z Muszczyny, Garnczarów i Nowej Świdniczki. Przy wyjeździe ze wsi w kierunku Zagrodna stała *karczma graniczna (Gränzkretschan)*.

W 1928 roku we wsi mieszkało 888 osób.

Uwagę zwrócić należy również na mur otaczający kościół i cmentarz przykościelny. Wraz z budynkiem bramnym pełnił z pewnością funkcję doraźnej obrony. Nie zapominajmy, że w późnym średniowieczu i kolejnych epokach jedynymi murowanymi budowlami na obszarze wsi (oprócz pałaców bądź dworów) były właśnie kościoły wraz z otaczającymi je murami.

VII.1.7. Radziechów

Po raz pierwszy wieś pojawia się w źródłach pisanych, w 1305 roku pod nazwą *Martini villa*, co dosłownie oznacza *Wieś Marcina*. Później funkcjonował jako *Mertinsdorf*, co z biegiem lat doprowadziło do utworzenia nazwy wsi funkcjonującej aż do końca II Wojny Światowej, tj. *Märzdorf*. Obecnie Radziechów składa się z trzech wiosek. Dawnych: *Märzdorf* (na wschodzie) i *Moschendorf* (na zachodzie) oraz *Bächelsdorf* na północy. Po wojnie wieś nazywano *Marcowice*, co jest dosłownym tłumaczeniem nazwy *Märzdorf*.

Pod koniec XVIII wieku we wsi wspomniano kościoły: katolicki i ewangelicki, młyn wodny, szkołę. We wsi mieszkało 12 kmieci, 56 zagrodników, 16 chałupników i 373 pozostałych mieszkańców. Do wsi należała również Grzędna (*Bächelsdorf*), w której stały trzy domy mieszkalne. W roku 1928 w Grzędnej mieszkało 77 osób.

Właścicielami Muszczyny byli: 1740 Christoph Heinrich von Festenberg-Packisch, 1761 jego syn Heinrich Emanuel Traugott von Festenberg-Packisch zm. w 1782, który zostawił dobrą żonę Ernestine Henriette z domu Uechtritz. Pod koniec XVIII wieku Muszczyna wraz z Garnczarami tworzyły wspólnotę, w której znajdowały się: pałac (dom pański), dwa folwarki, młyn, 57 domów mieszkalnych. Mieszkało 17 zagrodników, 36 komorników, kowal i pozostałych 322 mieszkańców. W 1845 r. we wsi stały: 24 domy, pałac, folwark, mieszkało 126 ewangelików. Wieś miała własną szkołę. We wsi pracowało 3 handlarzy. Niedaleko na południowy-zachód w kierunku Olszanicy stała karczma zwana *Gränzkretscham*, co znaczy Karczma Graniczna. Od 1833 roku majątek znajdował się w rękach rodziny Förster. W roku 1913 powierzchnia gospodarstwa wynosiła 359 ha, uprawiano min. ziemniaki. Właścicielem wsi był Hans Ferdynand Förster.

W roku 1845 w Radziechowie (*Märzdorf*) stały 93 domy, folwark, mieszkało 608 osób (w tym 6 katolików), we wsi funkcjonowała szkoła, kościół katolicki, kościół ewangelicki, wiatrak, browar. Pracowało 18 rzemieślników i 19 handlarzy. Hodowano 870 merynosów oraz 328 sztuk bydła. Właścicielem był Hans Leopold Albrecht Ferdynand von Schickfuß.

W roku 1847 Radziechów wraz z Jadwisinem kupił Oswald Clafz. W 1873 sprzedał je Ludwig Carl Schlickowi. Ten z kolei sprzedał Radziechów rozdzielając go od Jadwisina w roku 1861 podporucznikowi Ryszardowi Brüstlein'owi. Ten na początku lat 60-tych przebudował radziechowski pałac i stworzył park przypałacowy wykupując okoliczne grunty. W roku 1891 dobra zakupił berliński architekt Adalbert Winckler, by już rok później odsprzedać je Juliuszowi Schwabachowi. Ten w roku 1894 podarował je swemu synowi Ernstowi.

Do roku 1933 majątek radziechowski wraz z folwarkiem Grzędą (*Bächelsdorf*) był własnością Erika Ernsta Schwabacha. Powierzchnia gospodarstwa wynosiła 360 ha. Hodowano krowy oraz świny rasy York, a także uprawiano buraki i len.

Podczas I wojny światowej w sali gimnastycznej (znana wśród mieszkańców wsi jako *hauza*) wybudowanej w roku 1913 za 200 000 marek, funkcjonował lazaret, otworzony 1 listopada roku następnego. W lutym 1916 roku lazaret został zamknięty.

Radziechów posiadał dwa kościoły. Pierwszy z kościołów został zbudowany w roku 1400, jako fundacja rycerza Johanna Stewitza, na którą zezwolił ówczesny król Dolnego Śląska, Wacław. Jako budowla nie przetrwał do naszych czasów, na jego miejscu w początkach XVI w. powstał nowy jednonawowy budynek.

Budowla kościoła składa się z prostej nawy nakrytej sklepieniem układającym się w motyw ornamentu okuciowego oraz trójbocznego, jednoprzęsłowego prezbiterium o sklepieniu krzyżowo-żebrowym. Całość dopełnia wieża, podzielona na kilka stref mocno zaakcentowanymi gzymsami. Warto zwrócić uwagę na późnogotycki portal prowadzący z prezbiterium do zakrystii, którego ościeża tworzą przecinające się laskowania.

Na obu zwornikach sklepienia znajdują się herby. W przeciwieństwie do gotyckiej zakrystii nawa główna wykazuje cechy renesansowe. Sklepienie skonstruowano, jak pisał Lutsch w stylu rozwiniętego niemieckiego renesansu. Podmurowana ambona, zdobiona późnorenesansowym sgraffito, została zniszczona po II wojnie światowej.

Kościół katolicki p.w. Nawiedzenia NMP restaurowano w latach 1856, 1915, 1959 (?), 1990 i 2005.

Do najciekawszych zabytków na wyposażeniu kościoła należą: ołtarz główny, wykonany z drewna, poł. XVII w. (zdobiony ornamentem chrząstkowym i małżowinowym), przy czym niektóre elementy zostały przeniesione z kościoła ewangelickiego.

Nagrobki: Hans Christoph von Braun, piaskowiec, zm. 8 lutego 1684; jego żona Cordula Margareta, z domu von Pless, piaskowiec, zm. 15 sierpnia 1664; dwa nagrobki dziecięce, piaskowiec, późny renesans, 1623 r., 1626 r. (córkę Conrada von Nimptsch). Zdobnictwem wyróżniają się jeszcze dwa epitafia. Jedno zdobione liśćmi akantu i wizerunkami broni (z pocz. XVIII w.), drugie z regencyjnymi ornamentami zdobią dwie kobiece postacie – personifikacje cnót. To epitafium Rudolfa Conrada, który jako cesarski kapitan zginął na statku rozbitym u wybrzeży Messyny oraz Friedricha Maximiliana, chorążego prawdopodobnie w saksońskiej służbie wojskowej zmarłego na febrę 6 kwietnia 1734.

Portale: północny i południowy, późny gotyk, pocz. XVI w. Renesansowe obramowania okienne z piaskowca, 1 poł. XVI w. Dwa zworniki sklepienia również renesansowe, 1 poł. XVI. Jeszcze na początku lat 80-tych, na wyposażeniu kościoła znajdowały się: późnobarokowy, srebrny krucyfiks, z poł. XVIII w., dwa świeczniki z cyny i drewna, barok, 1742 r. Przed ołtarzem do dziś wisi secesyjna wieczna lampa, mosiądz, ceramika; XIX/XX w.

Na wyposażeniu kościelnym znajdowała się chrzcielnica kamienna z datą 1566. Wyniesiono ją z kościoła już na początku lat 70-tych. Obecnie znajduje się w lapidarium Muzeum Regionalnego w Chojnowie. Chrzcielnica posiadała wyryte oprócz daty 1566, sentencję Marcina Lutra.

Chrzcielnica, która dziś znajduje się w kościele pochodzi ze zdewastowanego kościoła ewangelickiego powstałego pod koniec XVIII stulecia.

W latach 1797-1799 dzięki staraniom pani Eleonory von Schickfuß, z domu von Axleben zbudowano kościół ewangelicki. Przy budowie pomagała nie tylko społeczność Radziechowa, lecz także wierni z Olszanicy, Muszczyny, Jadwisina, Krzywej, Iwin, Warty i wielu innych wiosek. 1 grudnia 1799 poświęcono ewangelicką świątynię. Pod posadzką kościoła spoczęła jego fundatorka oraz inni członkowie rodziny von Schickfus.

Dawną świątynię protestancką zbudowano na rzucie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, posiadała dwukondygnacyjne empory. Wejście ozdobił empirowy portal datowany na pierwszą ćwierć XIX w., po którym brak dzisiaj jakiegokolwiek śladu. Obecnie z kościoła została utworzona sala gimnastyczna.

W Radziechowie istniał pałac, niestety obecnie jest w całkowitej ruinie. Został wzniesiony najprawdopodobniej w XVI w., na co miał wskazywać zachowany jeszcze w początkach lat 70-tych portal i elementy architektoniczne. Domyślać się możemy, że powstał na miejscu wcześniejszej siedziby szlacheckiej, związanej zapewne z rodziną Stewitzów, średniowiecznych panów Radziechowa.

We wsi stoi ruina wiatraka typu holenderskiego. Wiatraki tego typu były najdoskonalsze konstrukcyjnie. Budynek był nieruchomy, a obracała się jedynie jego część dachowa zwana „czapką” wraz ze śmigłami. Niestety obecnie wiatrak popada w coraz większą ruinę, a przy jego walorach, po restauracji byłby znakomitą punktem widokowym. Z analizy map XVIII-wiecznych wynika, że wiatrak mógł powstać w wyniku przebudowy pieca wapienniczego.

VII.1.8. Uniejowice

Położone nad Skorą, stanowiły dogodne miejsce do osiedlenia już od wielu tysięcy lat. W niedalekiej odległości od wsi istnieje cmentarzisko najprawdopodobniej kultury łużyckiej (ok. 1000 lat przed Chrystusem). W rejonie wsi aż roi się od stanowisk archeologicznych będących świadectwem intensywnej działalności człowieka w przeciągu kilku tysiącleci. Już przed 1945 rokiem odnotowano tu znaleziska naczyń glinianych i przepalonych ludzkich kości pochodzących z cmentarzyska datowanego na okres halszacki. Znaleziono dwa toporki bazaltowe datowane na młodszą epokę kamienia, a także rozcieracz kamienny, ostrze krzemienne i odłupek krzemienisty także datowane na neolit. Jednak jak do tej pory w obrębie wsi nie przeprowadzono żadnych archeologicznych badań stacjonarnych, które mogłyby przybliżyć nam obraz dawnych dziejów miejscowości.

Niemiecka nazwa wsi brzmiała *Leisersdorf*. Po raz pierwszy Uniejowice pojawiły się w 1268 roku jako *Luzkersdorf*, czyli wieś Ludgera (Ludwika?). Z później występującego określenia *Leusersdorf* powstało *Leisersdorf*. Tuż po II Wojnie Uniejowice nosiły nazwę *Liszkowice*.

W Uniejowicach istniało dziedziczne sołectwo, jednak uległo zniszczeniu podczas wojny 30-letniej. W 1410 pan Uniejowic Marcin Busewoy wyruszył na wyprawę do państwa krzyżackiego, aby stanąć w obronie Malborka. W 1410 był on właścicielem wsi, rok później wystąpił jako świadek na jednym z dokumentów.

W 1735 została otwarta przez grafa Otto Ferdynanda v. Frankenberga kopalnia wotriolu niedaleko jego folwarku w Górnych Uniejowicach. Szyb, z którego wydobywano rudę otrzymał imię Dorothea i był bardzo wydajny, poza sztygarem pracowało tam codziennie 6 górników. Dla potrzeb obróbki pracowała maszyna do rozdrabniania rudy oraz dwa inne budynki służące do obróbki, w tym obróbki cieplnej i odlewania.

Jakoś produkowanego tu wotriolu była tak dobra, że dr Samuel Siering z Głogowa wystawił mu korzystne świadectwo. Od 1743 wotriol rozprowadzano po całym Śląsku, Czechach, Saksonii i Polsce. W roku 1760 zaczęły wyczerpywać się złoża wotriolu. Wzrost ceny drewna i coraz mniejsza wydajność złóż sprawiły, że w 1768 roku została zamknięta.

Pod koniec XIX w. Górnych Uniejowicach funkcjonował młyn, stała karczma. Wieś miała swego kowala.

W środkowych Uniejowicach stały karczma i folwark. W 1714 właścicielem wsi był George Friedrich v. Festenberg Packisch. W 1736 Heinrich Siegmund v. Festenberg-Packisch, a w 1785 Elisabeth Eckardtin, z domu Försterin.

Tzw. Górne-Dolne Uniejowice były własnością George'a Heinricha Sigmunda v. Festenberg-Packisch. Pomiedzy rokiem 1751 do 1761 wsią zarządzał jego syn o tym samym imieniu. W roku 1845 w Górne-Dolne liczyły 242 mieszkańców, w tym tylko 39 ewangelików. Środkowe, folwark, 182 mieszk. (1 kat.), właściciel Hettner (od 1842), 264 mieszk., 44 domy, pałac, folwark.

Dolne Uniejowice były własnością: w 1678 George'a Friedricha v. Festenberg-Packisch, potem przeszły na rodzinę v. Mauchwitz i należały w 1687 do Bernharda Sigmunda. W 1709 do pani Anny Cathriny Muschwitz z domu Sommerfeld. W 1710 tą częścią wsi władał Maximilian Leonhard, w 1732 Karl Friedrich von Mauschwitz. W 1753 Sigmund Bernhard von Mauschwitz. Do 1778 wieś pozostawała w rękach tej rodziny.

W 1845 r. w Środkowych istniała karczma, którą nazywano Kiebitzkretschan lub Hyskretschan.

W 1928 roku w całej wsi mieszkało 877 mieszkańców.

Do ciekawych zabytków wsi należą przede wszystkim dwa obiekty: most na Skorej pochodzący z 1842 (1848) r., zwany popularnie Garbatym Mostem, swą stylistyką nawiązujący do mostów cesarstwa rzymskiego oraz krzyż pokutny typu maltańskiego z wyobrażeniem kuszy. Obiektem wpisanym do rejestru zabytków nieruchomych jest park krajobrazowo-naturalistyczny. Ciekawostką dotyczącą Uniejowic jest skarb znaleziony w roku 1925. Pokryty białą polewą garnek z wyobrażoną datą 1683, zawierał drobne monety ze Śląska, Austrii i Brandenburgii. Został on ukryty zapewne gdzieś po roku 1705.

VII.1.9. Wojciechów

W dokumencie z 1280 roku pojawia się *Woyzechsdorf*. Jest to nazwa, którą wywodzi się od słowiańskiego imienia Wojciech. Być może mężczyzna o tym imieniu był lokatorem wsi i stąd wzięła się jej późniejsza nazwa *Woitsdorf*. We wsi istniał gotycki kościół Narodzin św. Marii, znany od roku 1411, jednak od poł. XVIII w. znajdował się w ruinie. Dziś nie ma po nim śladu. Na jego miejscu powstała nowa świątynia.

Ze źródeł pisanych znamy braci Behem Mattisa, Hannusa i Petera, którzy brali udział w obronie Malborka podobnie jak Marcin Bożywoj z Uniejowic. Wiemy, że w roku 1411 Peter i Nickel Beheme byli dziedzicami Wojciechowa.

Po drewnianej dzwonnicy wzniesionej w 1717 roku również brak dziś śladu, podobnie zresztą jak w przypadku późnogotyckiej bramy, która wiodła przez mur cmentarny. Po przeciwnej stronie drogi wznosi się barokowy dwór. Dziś jego stan ciągle się pogarsza.

Jednak budynek mimo skromnej dekoracji nadal przypomina o swej dawnej świetności. Zwracają uwagę dwie kolumny zwieńczone półokrągło. Na portalu murku ogrodowego miała istnieć data 1782 (być może odnosiła się do czasów budowy), a na chorągiewce wieżyczki do dziś widnieje data 1894 (być może związana z przebudową pałacu).

W obrębie cmentarnych murów zachowały się pochodzące z XIX w.: kaplica grobowa oraz mauzoleum rodziny Hübner.

Pod koniec XVIII w. we wsi istniały dwa folwarki, młyn, plebania, szkoła. Mieszkało 312 osób, a w tym 8 kmieci, 41 zagrodników, 10 chałupników. Wieś należała do rodziny von Viztum.

W 1845 stało 81 domów, pałac, ale był już tylko jeden folwark. We wsi mieszkało 595 osób (8 katolików). Szkoła. Kościół w ruinie od 1764 lub 65 roku. We wsi stał wiatrak, pracowało 8 handlarzy, 13 rzemieślników. Na okolicznych łąkach wypasano 1400 sztuk owiec merynosów.

W roku 1917 Górny Wojciechówem zarządzał Wilhelm Fährndrich, majątek miał powierzchnię 258 ha, we wsi była mleczarnia, hodowano konie. Dolny Wojciechów był własnością Henryka Hübnera, majątek o powierzchni 239 ha, we wsi była mleczarnia, hodowano bydło i uprawiano buraki.

VII.1.10. Zagrodno

Przed II wojną światową w obrębie wsi odnaleziono urny z prochami zmarłych, datowane na epokę brązu. Znaleziono tu pozostałości po osadnictwie kultury łużyckiej, a przed wojną został odkryty skarb, być może o wczesnośredniowiecznej metryce, o którym nic ponadto nie możemy powiedzieć.

W roku 1245 wymieniony zostaje *Adelungesdorph*. W dokumencie z 9 stycznia 1268 wymieniono Zagrodno (*Adlungsdorph*) i sąsiednie Uniejowice (*Luzkersdorf*). Od początku XIV w. Zagrodno było rękach von Schellendorfów. W przywileju, który w roku 1324 książę Bolesław I (z Legnicy???) wydał Złotoryi w sprawie handlu suknem, jako świadek wystąpił Johannes de Schellendorf z *Adelingsdorfu*. Po roku 1945 wśród napływowej ludności utrzymywała się przez pewien czas lokalna niemiecka nazwa wsi *Adelin*. Jest to największa wieś na obszarze gminy, a zarazem siedziba Urzędu Gminy. Zabudowania Zagrodna łączą się z zabudowaniami sąsiedniej wsi Uniejowice, tworząc wraz z innymi wsiami leżącymi nad rzeką Skorą tzw. Długą Ulicę (niem. *Lange Gasse*).

W 1505, 1507 i 1523 wymieniano braci Piotra (Peter) i Jana (Hansa) von Schellendorfów, dzięki, którym we wprowadzono obrządek ewangelicki.

W roku 1568 pojawia się Piotr von Schellendorf, który dwa lata później wybudował w dolnej części wsi dwór (Niederhof). W roku 1582 r. wraz ze swą małżonką Evą z domu Schindel pojawili się na chrzcie Hansa von Schweinichena jako rodzice chrzestni. Piotr zmarł w tym samym roku.

Szlachta z Zagrodna, pojawiała się w historii okolicznych miejscowości. Wiemy, że niejaki Heinrich von Adelsdorf, zmarł w 1633 w Uniejowicach na dżumę. Po wojnie trzydziestoletniej do wyludnionej przez dżumę i spustoszeniach dokonanych przez oddziały Wallensteina wsi, napłynęli ewangelicy z Czech.

10 sierpnia 1813 wojska francuskie świętowały w zagrodzieńskim kościele urodziny Napoleona. Oprócz duchownych z Zagrodna, przed ołtarzem musieli być obecni duchowni z Modlikowic i Olszanicy.

Pod koniec XVIII w. w Górnym Zagrodnie stały: pałac, dwa folwarki, plebania, szkoła, młyn. Wśród 585 mieszkańców żyło 22 kmieci, 18 zagrodników, 56 chałupników oraz kowal. W Dolnym zaś mieszkało 433 osoby w tym kowal, 9 kmieci, 11 zagrodników i 41 chałupników. We wsi stała karczma i działały dwa młyny. W 1845 w dolnej części wsi istniał nadal folwark z owczarnią, mieszkało 532 osoby (3 katolików), wciąż pracowały 2 młyny, browar i 17 rzemieślników. Do tej części wsi należał *Niederhof* – owczarnia oraz kolonia Neu-Schweinitz (dziś część Olszanicy), z 29 domami, 137 mieszkańcami, którzy należeli do parafii w Olszanicy. W Górnym Zagrodnie mieszkało 827 osób, w tym 7 katolików. Działały młyn i olejarnia, pracowało 40 rzemieślników, 12 handlarzy, chirurg.

W roku 1917 majątek w Dolnym Zagrodnie należał do rodziny von Pfeil. Powierzchnia gospodarstwa liczyła 374 ha, a spośród roślin uprawnych uprawiano głównie buraki. Od końca XIX w. majątek w Górnym Zagrodnie wchodził w skład dóbr von Dirksenów z Grodzca. W roku 1928 cała wieś liczyła 1380 mieszkańców. Ciekawostką jest, że właśnie w Zagrodnie tuż po wojnie odnaleziono ukryty przez Niemców rękopis „Pana Tadeusza” oraz cenne zbiory biblioteki im. Ossolińskich ze Lwowa.

Kościół wzmiankowany jest od roku 1318. Z roku 1655 pochodzi opis kościoła, mówiący o tym, że była to budowla kamienna, z wieżyczką, z 2 ładnymi (sic!) dzwonami. Wedle opisu prezbiterium i zakrystia były sklepione, a sufit i dach drewniane. Natomiast stary zegar na kościele nie był naprawiony. Z tego kościoła pochodzi renesansowa chrzcielnica z wyobrażoną datą 1522. Trzon zabytku zdobi ornament taki jak na chrzcielniczy z Olszanicy. 11 sierpnia 1789 roku położono podwaliny pod nowy kościół. Nie został wzniesiony na

miejsu starego kościoła. Nowy budynek powstał wg planów znanego architekta Karla Gottharda Langhansa (autora m.in. Bramy Brandenburskiej w Berlinie). Pracami kierował mistrz Mohrenberg z Legnicy. Jest to budowla klasycystyczna, zbudowana na planie krzyża greckiego, z wieżą od strony wschodniej. Wieża kościelna posiada wklęsłe ściany, co nadaje jej pewnej dynamiki charakterystycznej dla okresu późnego baroku. Trzy poziomy empor otaczają wewnątrz świątyni. Całość budowli pokrywa mansardowy dach, który w pełnej krasie podziwiać można jedynie z lotu ptaka lub z donżonu grodzieckiego zamku.

Do ciekawszych zabytków możemy zaliczyć nagrobek rodziny Schweinitzów z postacią płaczki. Według B. Steinborn stał on w kruchcie kościelnej, dziś niestety wyniesiono go na zewnątrz, gdzie narażony jest na niszczące czynniki atmosferyczne podobnie jak piaskowcowe sarkofagi Reibnitzów (Christiana Wilhelma von Reibnitz zmarłego w roku 1800 i jego żony). Obecnie kościół jest p.w. M.B. Nieustającej Pomocy. Restaurowano go w l. 1957-1959. Do ciekawych zabytków należy również klasycystyczna marmurowa krypta. Warto zwrócić uwagę na nagrobki: dziecko z rodziny Geisler (+1581) wmurowane w mur. W obrębie przykościelnego cmentarza znajdują się mauzolea. Cztery z nich mają metrykę XIX-wieczną (jedno z nich to mauzoleum rodziny Walter). Wolnostojące na zachód od kościoła mauzoleum z XVIII w. na planie krzyża greckiego posiada wieloboczny dach na szczycie, którego znajduje się latarnia z krzyżem.

W zagrodzieńskim kościele znajdują się organy (obecnie odrestaurowane) unowocześnione w roku 1818 przez Samuela Gottfrieda Meinerta.

Sgraffita figuralne z zagrodzieńskiego pałacu są uznawane za jedno z najciekawszych na Śląsku. Najprawdopodobniej zostały sporządzone przez włoskich sgrafficiarzy. Prezentowane obecnie w Muzeum Regionalnym w Chojnowie sgraffita przedstawiają następujące sceny: Śmierć Absalona, Pyram i Tyzbe scenie tej towarzyszy św. Piotr, Bitwa z Amalekitami, scena z lisem i bocianem zaczerpnięta z Metamorfoz Owidiusza (prefiguracja Romeo i Julii). Być może sceny te zinterpretować możemy jak historię o miłości pomiędzy Barbarą von Schöneich, a Peterem von Schellendorfem.

VII.2. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

VIII.2.1. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Wójt

(burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4). Kształt kart adresowych i ich zawartość merytoryczną precyzuje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r.. W gminnej ewidencji powinny być ujęte: a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydent miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków; d) zabytki archeologiczne.

Gminna Ewidencja Zabytków liczy: po weryfikacji w roku 2012, 409 kart zabytków nieruchomych, w tym 49 zabytków rejestrowych oraz 160 zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W ramach tychże kart wpisano 7 historycznych układów przestrzennych wsi (dla wsi: Brochocin, Grodziec, Olszanica, Radziechów, Uniejowice, Wojciechów oraz Zagrodno). Modlikowice powinny również otrzymać kartę historycznego układu przestrzennego wsi, ze względu na charakter chłopskiej zabudowy ukształtowanej w wyniku zniszczeń na skutek wojny 30-letniej oraz częstych wylewów Skorej. Pozostałe wsie, czyli Jadwisin i Łukaszów również powinny otrzymać w/w karty, co zapewniłoby pełną kontrolę nad zmianami układów przestrzennych miejscowości gminy Zagrodno.

GEZ uzupełniają karty adresowe stanowisk archeologicznych powstałych w oparciu o ewidencję AZP Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Łączna liczba kart stanowisk archeologicznych to 246.

Tabelaryczne spisy zabytków znajdują się w aneksie na końcu opracowania.

VII.2.2. Najważniejsze zabytki gminy

VII.2.2.1. Zamek Grodziec

Bezspornie najważniejszym zabytkiem gminy jest zamek Grodziec. Jego burzliwe dzieje, architektura, a przede wszystkim wyjątkowe położenie (na wygasłym wulkanie) predestynują go do miana wizytówki zarówno gminy, jak i powiatu, lecz także całego

regionu. Zamek wymaga dużego nakładu finansowego w celu zabezpieczenia konstrukcji, a także w celu rozwoju jego oferty turystycznej i co ważne edukacyjnej. Gmina powinna zarezerwować środki w budżecie na tzw. wkład własny do poważnych programów, które mogą pozwolić na gruntowne zabezpieczenie architektury oraz modernizację infrastruktury technicznej, które pozwolą na poszerzenie oferty turystycznej i edukacyjnej.

Do tego typu zadania pasuje Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (czyli tzw. fundusze norweskie i fundusze EOG), które są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Norwegię, Islandię i Liechtenstein nowym członkom UE. Fundusze te są związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz z jednoczesnym wejściem naszego kraju do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (UE + Islandia, Liechtenstein, Norwegia, Szwajcaria). W zamian za pomoc finansową, państwa-darczyńcy korzystają z dostępu do rynku wewnętrznego Unii Europejskiej (choć nie są jej członkami). Obecnie jest realizowana druga edycja funduszy norweskich i EOG (lata 2009 - 2014). Poprzednia edycja dotyczyła okresu 2004-2009. W ramach programu współfinansowane są następujące typy działań związane z konserwacją i rewitalizacją dziedzictwa kulturowego:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

VII.2.2.2. Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Chrystusa Króla w Zagrodnie

Kościół zbudowany w latach 1789-1792 wg projektu Carla Gottharda Langhansa, jednego z najwybitniejszych architektów wczesnego klasycyzmu działającego na Dolnym Śląsku i Berlinie. Kościół wyposażony jest w organy muzyczne zbudowane przez Gottfrieda

Meinerta w 1808 r. i przebudowane w latach 1859-1860 przez Christiana Gottlieba Schlaga ze Świdnicy.

Ze względu na położenie powinien stać się elementem w lokalnym szlaku turystycznym.

VII.2.2.3. Pałac Schellendorfów w Zagrodnie

Pałac jest w ruinie. Najciekawsze elementy – sgraffita zostały przeniesione do Muzeum Regionalnego w Chojnowie.

Pozostałości pałacu należałoby zabezpieczyć i eksponować w postaci trwałej ruiny, jako element lokalnego szlaku turystycznego.

VII.2.2.4. Wiatrak typu holenderskiego w Radziechowie

Wiatrak ze względu na zachowanie jedynie elementów murowanych powinien zostać zabezpieczony i odrestaurowany w zakresie umożliwiającym jego adaptację np. na wieżę widokową, która mogłaby się stać elementem lokalnego szlaku turystycznego.

VII.2.2.5. Most kamienny w Uniejowicach

Przez mieszkańców gminy zwany Garbatym Mostem, ze względu na stylistykę w typie mostów cesarstwa rzymskiego, stanowi ciekawy element infrastruktury na terenie gminy, który mógłby zostać wpisany na stałe w ramach lokalnego szlaku turystycznego.

VII.2.2.6. Stanowisko archeologiczne Olszanica 33 (AZP 77-17/78)

Stanowisko archeologiczne to pozostałości dworu szlacheckiego z końca późnego średniowiecza i nowożytności. Wg tradycji w tym miejscu schwytano najsłynniejszego śląskiego rycerza-rabusia Krzysztofa von Reisewitz, zwanego Czarnym Krzysztofem.

W obecnej chwili teren ten w większości pokryty jest olchami i zaroślami, w partii południowo-wschodniej funkcjonuje staw, gdzie podczas jego budowy w roku 2003 odkryte zostały pozostałości zabudowy dworskiej.

Stanowisko powinno zostać elementem lokalnego szlaku turystycznego. Warto kontynuować badania archeologiczne, gdyż jest to jeden z nielicznych na Dolnym Śląsku tego

typu obiektów badanych wykopaliskowo. Wykopaliska na dworze Czarnego Krzysztofa doczekały się ekspozycji w Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, także w czasopiśmie *National Geographic* ukazał się artykuł na ten temat.

VII.2.2.7. Aleja lipowa w Grodźcu

Aleja powstała na pocz. XVIII w. Wymaga stałej konserwacji i uzupełnienia o nowe nasadzenia.

VIII. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Ze względu na fakt, iż większość zabytków zarejestrowanych w GEZ stanowią budynki mieszkalne lub gospodarcze użytkowane w sposób bieżący, należałoby przyjąć, że stan większości zabytków jest co najmniej zadowalający, co nie znaczy, że nie wymaga stałego monitoringu i pomocy przy pracach modernizacyjnych.

Dobry stan przedstawiają kościoły, oczywiście z przyczyn ciągłego użytkowania. Co do zabytków rezydencjonalnych należy podkreślić ich zły stan. Mowa tu oczywiście o pałacu w Zagrodnie (w ruinie) oraz pałacu w Wojciechowie (stopniowo popadającym w ruinę).

Odrębnym zagadaniem, na których już wspominałem, jest stan zachowania substancji zabytkowej zamku Grodziec. Wnioski pokontrolne wskazują linię postępowania z zabytkiem ujawniając istotę problemu utrzymania tak wielkiego kompleksu architektonicznego. Wydaje się, że rozwiązania tych problemów powinno szukać się poprzez aplikację o duże zewnętrzne środki finansowe, co wskazywałem już wcześniej w niniejszym opracowaniu.

Po weryfikacji zabytków nieruchomych (wliczając w to zespoły obiektów) w GEZ stwierdzono, że 38 obiektów (budynki mieszkalne i gospodarcze) z wykazu konserwatorskiego uległo wyburzeniom.

Co do stanowisk archeologicznych to ich liczba nie uległa redukcji. W ostatnim czasie ze względu na nowe odkrycia (w wyniku prospekcji terenowych i kwerend archiwalnych) ich liczba wzrosła. W GEZ ujęto 246 stanowisk archeologicznych. Stan zachowania zabytków archeologicznych jest uzależniony jest m.in. od głębokości orki, położenie stanowiska (zagrożenie procesami stokowymi), rodzaju inwestycji prowadzonych przy lub na

stanowiskach, a także od nielegalnych penetracji prowadzonych przez tzw. poszukiwaczy skarbów przy pomocy detektorów metali.

Z pewnością stan zachowania zabytków nieruchomych na terenie gminy zależy w dużej mierze od finansów jakimi dysponują właściciele obiektów, jak też od rodzaju ich użytkowania. Nie przyjmowałem względnych, mało obiektywnych kryteriów polegających na ocenie wizualnej obiektów ujętych w GEZ, które mocno mogłyby zafałszować rzeczywisty stan substancji zabytkowych (elementów konstrukcyjnych nie widocznych pod często odnowionymi tynkami etc.).

Gmina próbuje ustanawiać narzędzia do rozwiązywania problemów związanych z planowaniem przestrzennym i architekturą (a co za tym idzie zabytkami nieruchomymi oraz stanowiskami archeologicznymi) (zarządzenie nr 0151 – 194 / 10 Wójta Gminy Zagrodno z dnia 15 marca 2010 r.).

Najważniejszym w kontekście w/w ustaleń byłby fakt przyjęcia przez Radę Gminy uchwały, w której ustalono by zasady i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (wzór takiej uchwały znajduje się w aneksie do niniejszego opracowania).

VIII.1. Analiza szans i zagrożeń krajobrazu kulturowego gminy

Stan krajobrazu kulturowego bezwzględnie uzależniony jest od sytuacji gospodarczej w jakiej znajduje się gmina, jak też od statusu ekonomicznego mieszkańców gminy. Nie bez znaczenia jest poziom wiedzy władz gminy i jej pracowników. Poniżej przedstawione zostaną słabe i mocne strony wynikające z oceny stanu dziedzictwa kulturowego realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego.

Silne strony:

- dogodna lokalizacja głównej arterii komunikacyjnej Dolnego Śląska (autostrada A4);
- bliskie sąsiedztwo zachodniej i południowej granicy Polski;
- zabytki architektoniczne o regionalnej specyfice;
- bogate walory przyrodnicze i krajobrazowe (urozmaicona rzeźba terenu);
- niepowtarzalny zabytek – zamek Grodziec;
- obszar chronionego krajobrazu – „Grodziec”

Słabe strony:

- ujemny przyrost naturalny;
- starzenie się społeczeństwa ;
- niska innowacyjność gospodarki i małe wykorzystanie nowoczesnych technologii w zakresie turystyki;
- redukcja sieci szkół podstawowych;
- brak inicjatyw w ramach działań partnerstwa publiczno-prywatnego;
- nierozwinięta branża hotelarsko-gastronomiczna;
- brak uchwały o dotacjach celowych na renowację zabytków wpisanych do rejestru;
- brak społecznych opiekunów zabytków;
- nierozwinięta świadomość regionalna;
- budowa farm wiatrowych ingerujących w krajobraz kulturowy i przyrodniczy;
- samowole budowlane.

Szanse:

- pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej;
- współpraca gminy z sąsiednimi samorządami;
- odbudowa obiektów zabytkowych;
- zwiększenie świadomości na temat bogatej historii regionu;
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy (programy rewitalizacji);
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym;
- wykorzystanie potencjału zamku Grodziec do rozwijania oferty turystycznej, noclegowej i gastronomicznej pozostałych miejscowości;
- udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków;
- finansowanie ze środków gminnych prac konserwatorskich;
- rozwój bazy agroturystycznej (w tym renowacji zabudowy mieszkalno-gospodarczej);
- rozwój turystyki aktywnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe;
- wykorzystanie dawnej linii kolejowej z przeznaczeniem na szlak rowerowy;
- przyjęcie uchwały dotyczącej zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- powołanie społecznych opiekunów zabytków;
- utworzenie własnego szlaku turystycznego.

Zagrożenia:

- wykluczenia społeczne na skutek utraty miejsc pracy;
- wzrost bezrobocia;
- brak potencjalnych inwestorów;
- rosnąca migracja ludności;
- niestabilna polityka finansowa i gospodarcza państwa oraz zagrożenia bezpośrednio związane z ochroną zabytków;
- słaby stopień przygotowania przedsiębiorców do absorpcji zewnętrznych środków finansowych;
- słaby stopień przygotowania gminy do absorpcji zewnętrznych środków finansowych;
- duża konkurencja innych turystycznych regionów Dolnego Śląska, w szczególności ośrodków położonych na terenie górskim;
- nieumiejętne wprowadzanie obcych form architektury do zabytkowych układów przestrzennych;
- zakłócenie historycznego krajobrazu kulturowego poprzez budowę farm wiatrowych;
- plany likwidacji zjazdu Jadwisin-Witków na autostradę A4.

IX. Założenia programowe**Priorytety programu opieki****Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako ważny element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy****Kierunek działań: *Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.*****Zadania:**

- prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy zgodnie z wytycznymi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych;
- opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminy;

- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy;
- pomoc merytoryczna i finansowa w celu uzyskania środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków niebędących własnością gminy;

Kierunek działań: *Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Zadania:

- współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną;
- wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych;
- wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.;
- powołanie społecznych opiekunów zabytków.

Priorytet II: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek działań: *Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.*

Zadania:

- wykonywanie rzetelnych ocen oddziaływania na środowisko w związku z planowanymi inwestycjami i ich wpływu na zasoby przyrodnicze, kulturowe, a także krajobraz kulturowy;
- egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).

Kierunek działań: *Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.*

Zadania:

- ustalenie strefy obserwacji archeologicznej „OW” dla wszystkich wsi gminy, ze względu na dawną metrykę osiedli i burzliwe dzieje, które w kontekście prowadzenia robót ziemnych mogą ujawnić wiele nowych faktów historycznych, które mogą zostać wykorzystane w ramach promocji walorów gminy;
- ustalenie historycznych układów przestrzennych wsi dla wsi: Jadwisin, Łukaszów, Modlikowice, a poprzez przygotowanie odpowiednich kart włączenie ich do GEZ.

Kierunek działań: *zwiększenie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.*

Zadania:

- iluminacja zamku Grodziec (palatium i/lub donżon) wraz z uzgodnioną ze służbami konserwatorskimi wycinką drzew, które przysłaniają zarówno bryłę zamku z zewnątrz, jak i przesłaniają widok (okoliczną panoramę) zwiedzającym Grodziec;
- określenie zasad i ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych;
- opracowanie merytoryczne i wytyczenie w terenie lokalnego szlaku turystycznego.

Kierunek działań: *Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.*

Zadania:

- wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy, przy jednoczesnym racjonalnym wykorzystaniu ogólnie dostępnych zasobów kartograficznych (www.geoportal.gov.pl, www.amzp.pl).
- wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę w oparciu o formę przestrzenną historycznej zabudowy poszczególnych wsi.

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Kierunek działań: *Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.*

Zadania:

- utworzenie gminnego systemu informacji i promocji dziedzictwa kulturowego poprzez przemyślane i atrakcyjne wizualnie (nowoczesna oprawa graficzna) publikacje na stronie internetowej gminy;
- opracowanie mapy zabytków gminy w postaci przewodnika turystycznego, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej poznanie lokalnego dziedzictwa kulturowego
- rzetelnie informowanie inwestorów i przedsiębiorców prowadzących działania na obszarach chronionych.

Kierunek działań: *Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.*

Zadania:

- uruchomienie otwartego konkursu ofert na powierzenie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i sztuki przy uwzględnieniu zasad określonych w ustawie z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 ze zm.);
- organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych;
- wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników, monografii) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć, w szczególności zajęć pozalekcyjnych;
- popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo;
- współfinansowanie i/lub finansowanie prac badawczych z zakresu historii sztuki, historii architektury, archeologii dotyczących obiektów znajdujących się na terytorium gminy.

Kierunek działań: *Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.*

Zadania:

- bieżący monitoring i weryfikacja substancji zabytkowej ujętej w gminnej ewidencji zabytków;
- finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych;
- opracowanie studium środowiska kulturowego gminy;
- szczegółowa inwentaryzacja zabytków ruchomych z obszaru gminy;
- finansowanie prac badawczych na obiektach zabytkowych, w tym stanowiskach archeologicznych (w szczególności wyprzedzające badania archeologiczne o charakterze badawczym).

Kierunek działań: *Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego w kontekście rozwoju turystyki kulturowej.*

Zadania:

- opracowanie i wytyczenie w terenie lokalnego szlaku turystycznego;
- opracowanie i wytyczenie w terenie lokalnego konnego szlaku turystycznego;
- modernizacja infrastruktury zamku Grodziec i świadome promowanie dobrych praktyk konserwatorskich w tym zakresie;
- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej i promocji, obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy w następujący sposób:
 - a) opracowanie merytoryczne i wykonanie tzw. witaczy dla każdej z wsi;
 - b) sfinansowanie aplikacji na komputery przenośne i smartfony np. w oparciu o *augmented reality*;
- wsparcie miejscowych gospodarstw agroturystycznych poprzez promocję ich oferty na targach turystycznych;
- wsparcie organizacji pozarządowych poprzez finansowanie tzw. finansowych wkładów własnych w ramach przygotowywania wniosków do projektów związanych z finansami zewnętrznymi;
- utworzenie muzeum na zamku Grodziec, które mogłoby gromadzić zabytki ruchome z terenów gminy i gmin sąsiednich, co znacznie podniosło by poziom atrakcyjności oferty turystycznej i edukacyjnej zamku.

X. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumenty prawne:

- przepisy ustawowe, programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- dokumenty wydane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

2. instrumenty finansowe:

- środki pochodzące z budżetu zatwierdzone uchwałą Rady Gminy;
- środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej;

- środki pochodzące z programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje organizacji pozarządowych;
- dofinansowania Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego;
- dofinansowania z funduszy „pozaunijnych”.

3. instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów programów dotyczących ochrony dziedzictwa narodowego uwzględnionych w strategiach wojewódzkich i lokalnych;
- współpraca z ośrodkami akademickimi i naukowymi;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie ochrony, promocji, badania dziedzictwa kulturowego.

4. instrumenty kontrolne:

- aktualizacja informacji zawartych w gminnej ewidencji zabytków;
- aktualizacja informacji dotyczących regulacji stanów własnościowych obiektów zabytkowych;
- aktualizacja informacji dotyczących zabytków (stan zachowania, przeprowadzane prace);
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

5. instrumenty społeczne:

- współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi;
- edukacja kulturowa;
- promocja dziedzictwa kulturowego i zabytków z terenu gminy;
- komunikacja z lokalną społecznością dotycząca programu opieki nad zabytkami;
- właściwa i czytelna komunikacja z lokalną społecznością w zakresie decyzji, które wpływają na charakter krajobrazu kulturowego gminy.

XI. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Realizacja założeń programu opieki nad zabytkami dla gminy Zagrodno na lata 2013 – 2016 będzie należeć do kompetencji organu Urzędu Gminy. Wytoczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa zakładają, iż sprawozdanie z realizacji programu powinno być sporządzone co dwa lata, a obowiązek jego przygotowania spoczywa na wójcie. Sprawozdanie zostanie z kolei przedłożone do akceptacji radzie gminy, która musi ocenić stan adaptacji programu. W dokonaniu oceny może ewentualnie uczestniczyć Dolnośląski Wojewódzki Konserwator

Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Legnicy. Aktualizacja Programu powinna odbyć się 4 lata po przyjęciu go przez Radę Gminy.

Ocena realizacja programu powinna być realizowana w oparciu o trzy priorytety:

W ramach priorytetu I: **Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy:**

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu II: **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:**

- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- stan zaawansowania w tworzeniu stref ochrony konserwatorskiej;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu III: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:**

- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych;
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochrona dziedzictwa kulturowego.

XII. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

XII.1. Środki UE

- a) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013;
- b) 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013;
- c) Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka;
- d) Program Operacyjny Kapitał Ludzki;
- e) Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej;
- f) Program Kultura 2007-2013;
- g) Program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014;
- h) „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego EOG 2009-2014.

XII.2. Środki budżetowe

- Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

program *Dziedzictwo kulturowe – priorytet 1- Ochrona Zabytków*: w ramach tego programu można składać wnioski na dofinansowanie z następujących priorytetów:

Priorytet 1, ochrony zabytków: finansowane zadania: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Uprawnieni wnioskodawcy: wyłącznie podmioty prawa polskiego, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Priorytet 2, wspierania działań muzealnych: finansowane zadania: organizacja czasowych wystaw muzealnych i publikacji towarzyszących im katalogów; modernizacja stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

Uprawnieni wnioskodawcy: samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Priorytet 3, kultura ludowa: finansowane zadania: zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego; zadań animacyjnych wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji; publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej; zadania dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości; zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego; zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej; zadań o charakterze artystycznym inspirowanych sztuką i twórczością ludową; zakup obiektów oraz kolekcji dzieł sztuki ludowej do zbiorów muzealnych; projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Uprawnieni wnioskodawcy: samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Priorytet 5, ochrona zabytków archeologicznych: finansowane zadania: ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych; nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt; opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Uprawnieni wnioskodawcy m.in.: samorządowe instytucje kultury i organizacje samorządowe. W ciągu roku prowadzone są 2 nabory wniosków. Dotacja przyznawana jest wg uzyskanej na podstawie punktacji przedstawionej w regulaminie.

XII.3. Program *Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego*: celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich.

Finansowane zadania: ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych,

realizacja międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych, rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury, rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Uprawnieni wnioskodawcy: m.in. samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe. Dofinansowanie wkładu własnego ze środków Programu „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” dotyczy projektów realizowanych w ramach środków UE przedstawionych w pkt. 1 niniejszego rozdziału.

W ciągu roku prowadzone są 2 nabory wniosków. Dotacja przyznawana jest wg uzyskanej na podstawie punktacji przedstawionej w regulaminie. Szczegóły i wnioski na stronie <http://www.mkidn.gov.pl> w zakładce programy.

XII.4. Środki województwa dolnośląskiego

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego określone są uchwałą nr XXIV/316/08 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 lutego 2008 r.

Celem jest wyłonienie i wsparcie projektów na realizację zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji w następujących dziedzinach:

- zadania konserwatorsko-renowacyjne, które wymagają dofinansowania z uwagi na konieczność podjęcia niezbędnych prac ratowniczych,
- renowacja i konserwacja zabytków ruchomych, znajdujących się na terenie Województwa Dolnośląskiego,
- prace konserwatorsko-renowacyjne obiektów nieruchomych, których wsparcie wpływałoby na zakończenie całości zadania.

Podmiotami uprawnionymi do złożenia oferty są działające w obszarze kultury:

- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96 z 2003 r. poz. 873), - osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,

- jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej lub przez nie nadzorowane.

Tryb przyznawanie dotacji odbywa się na zasadzie otwartego konkursu ofert.

Istnieje także możliwość otrzymania dotacji na realizację zadania publicznego w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego z pominięciem otwartego konkursu ofert. Wzór oferty jest ten sam, jak w przypadku konkursu, jednak nazwa zadania publicznego na pierwszej stronie oferty winna mieć brzmienie: **zadanie w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego**.

Jest to dotacja w trybie **artykułu 19 a** (ust. od 1 do 6) ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity: Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), na podstawie, którego można złożyć ofertę realizacji zadania publicznego. Szczegółowo o tym artykule rozdz. III.11 niniejszego programu.

Wnioski na wyżej wymienione zadania znajdują się na stronie:

<http://www.umwd.dolnyslask.pl/> w zakładce kultura.

XII.5. Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Podstawę prawną dotacji stanowi *ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (patrz rozdz. III. 2)

Zasady przyznawania dotacji:

- o przyznanie dotacji mogą ubiegać się właściciele/użytkownicy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, nie będący jednostkami budżetowymi
- dotacje celowe przyznawane są wyłącznie na prace konserwatorskie mające na celu zachowanie substancji zabytku oraz utrzymanie lub przywrócenie jego zabytkowego charakteru, oraz na projekty i dokumentacje związane z w/w pracami, nie dofinansowuje się prac modernizacyjnych
- wniosek o przyznanie dotacji winien być sporządzony zgodnie z § 3 ust 1 pkt 1-11 w/w rozporządzenia, do wniosku winny być dołączone załączniki wymienione w § 3 ust 3, ust 4 lub ust 5 ww. rozporządzenia oraz czytelna dokumentacja fotograficzna obrazująca aktualny stan zachowania zabytku
- terminy składania wniosków:
 - a) wnioski o udzielenie dotacji na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku składa się do dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona

b) wnioski o udzielenie dotacji na prace, które zostaną przeprowadzone, składa się do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona.

Wnioski na stronie DKWZ <http://wosoz.ibip.wroc.pl/> w zakładce poradnik klienta.

XII.6. Środki LGD

W ramach LGD na działania związane z dziedzictwem kulturowym można pozyskać środki w ramach dwóch operacji: odnowa i rozwój wsi oraz małe projekty. Okres finansowania kończy się w roku bieżącym.

XIII. Wydatki poniesione na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w latach 2008-2012:

Rok 2008

Rodzaj zadania	Planowane	Wykonane
Remont dachu budynku głównego palatium zamku Grodziec	100 000,00	45 996,54
Remont dachu części obiektów zamku Grodziec wg zaleceń pokontrolnych Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	207 516,00	199 024,03

Rok 2009

Rodzaj zadania	Planowane	Wykonane
Dotacja na zabytki zgodnie z URG	60 000,00	60 000,00
Modernizacja dachu budynku głównego palatium Zamku Grodziec w Grodziecu	75 074,00	18 395,91

Rok 2010

Rodzaj zadania	Planowane	Wykonane
Wymiana dachu budynku głównego palatium zamku Grodziec	550 000,00	509 691,69

Rok 2011

Rodzaj zadania	Planowane	Wykonane
Kapitałny remont kaplicy cmentarnej p.w. M.B. Nieustającej Pomocy w Zagrodnie	30 000,00	30 000,00
Remont dachu kościoła p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Olszanicy	30 000,00	30 000,00

Rok 2012

Rodzaj zadania	Planowane	Wykonane
Wykonanie Gminnej Ewidencji Zabytków (wyłącznie część dotycząca zabytków nieruchomych)	11 500,00	11 500,00

XIV. Propozycje planowanych wydatków w latach 2014-2016

12.1. Zapewnienie finansowego wkładu własnego do_Norweskiego Mechanizmu

Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego w celu pozyskania środków na gruntowną modernizację zamku Grodziec: **1 000 000,00 PLN**;

12.2. Zapewnienie środków finansowych do tzw. finansowych wkładów własnych w ramach przygotowywania wniosków do projektów z zakresu ochrony, promocji i badania dziedzictwa kulturowego gminy Zagrodno dla organizacji pozarządowych: **10 000,00 PLN rocznie**;

12.3. Zapewnienie środków finansowych w celu utworzenia otwartego konkursu ofert na powierzenie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i sztuki przy uwzględnieniu zasad określonych w ustawie z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie dla organizacji działających na terenie gminy: **15 000,00 rocznie**.

12.4. Sfinansowanie opracowania projektu budowlanego związanego z zabezpieczeniem wiatraka typu holenderskiego w Radziechowie i doprowadzeniem do niego mediów oraz adaptacją na cele turystyczne: **30 000,00 PLN**;

12.5. Podjęcie prac w systemie gospodarczym, mających na celu zabezpieczenie oraz wykorzystanie w celach turystycznych (jako wieża widokowa), wiatraka typu holenderskiego w Radziechowie.

XV. Podsumowanie

Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego wiąże się z rozwojem turystyki na terytorium gminy. Są to obszary, które się mocno zazębiają, gdyż bez wyróżnienia obiektów zabytkowych, trudno będzie rozwijać turystykę. Najistotniejszy jest fakt, iż zamek Grodziec jest najważniejszym czynnikiem generującym ruch turystyczny w gminie. Przemysłane działania z wykorzystaniem zamku jako centrum wokół, którego rozwijać można sieć atrakcji turystycznych powinny w początkowym stadium funkcjonowania doprowadzić do przynajmniej sezonowego wzrostu dochodów w sferze usługowo-handlowej. Tak zarysowana oś działania:

ZABYTKI/DZIEDZICTWO KULTUROWE → TURYSTYKA → GOSPODARKA

powinna stać się priorytetem w planowaniu i podejmowaniu odpowiednich uchwał przez Radę Gminy, co z kolei powinno doprowadzić do pozyskiwania inwestorów mogących rozwijać szereg przedsięwzięć w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, co można zilustrować następującą osią działania:

GOSPODARKA → ZABYTKI/DZIEDZICTWO KULTUROWE → TURYSTYKA

Z kolei rozwój ruchu turystycznego wpłynie pozytywnie poprzez wzrost dochodów podmiotów działających na terenie gminy, to zaś powinno doprowadzić do zwiększenia wydatków na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego:

TURYSTYKA → GOSPODARKA → ZABYTKI/DZIEDZICTWO KULTUROWE

W celu przyśpieszenia działań związanych zarówno z ochroną zabytków, jak i rozwojem turystyki należałoby podjąć współpracę z samorządami ościennymi, a także uruchomić konkurs na otwarty konkurs ofert na powierzenie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i sztuki przy uwzględnieniu zasad określonych w ustawie z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 ze zm.).

XVI. Aneksy:**Aneks 1: Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków****Rejestr zabytków**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Rodzaj obiektu	rejestr zabytków	Data wpisu
1	Brochocin	Kościół filialny pw. Matki Boskiej Bolesnej	Kościół	A/1427/540	27-02-1959
2	Brochocin	Cmentarz przykościelny	Cmentarz	A/1428/926/L	16-02-1990
3	Brochocin	Park podworski (I)	Park	A/2771/498/L	13-05-1977
4	Brochocin	Obora w zespole	Budynek gospodarczy	A/2531/1-4	16-07-2010
5	Brochocin	Stajnia w zespole	Budynek gospodarczy	A/2531/1-4	16-07-2010
6	Brochocin	Obora z częścią mieszkalną w zespole	Budynek gospodarczy	A/2531/1-4	16-07-2010
7	Brochocin	Budynek gospodarczy wielofunkcyjny	Budynek gospodarczy	A/2531/1-4	16-07-2010
8	Brochocin	Park podworski (II)	Park	A/2770/497/L	13-05-1977
9	Brochocin	Śródpolna aleja dębowa	Aleja	A/2769/709/L	25-06-1986
10	Grodziec	Kościół filialny pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny	Kościół	A/1777/532	24-08-1959
11	Grodziec	Zamek	Zamek	A/3515/279	11-05-1951
12	Grodziec	Park zamkowy	Park	A/2855/507/L	13-05-1977
13	Grodziec	Pałac	Pałac	A/2856/531	27-02-1959
14	Grodziec	Rządcówka w zespole	Rządcówka	140/A/02/1-18	31-10-2002
15	Grodziec	Budynek mieszkalny I w zespole	Budynek mieszkalny	140/A/02/1-18	31-10-2002
16	Grodziec	Budynek mieszkalny II w zespole	Budynek mieszkalny	140/A/02/1-18	31-10-2002
17	Grodziec	Obora I w zespole	Budynek gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
18	Grodziec	Obora II w zespole	Budynek gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
19	Grodziec	Obora ze stodołą w zespole	Budynek gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
20	Grodziec	Budynek bramny w zespole	Inny	140/A/02/1-18	31-10-2002
21	Grodziec	Budynek mieszkalno-inwentarski w zespole	Budynek mieszkalno-gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
22	Grodziec	Budynek gospodarczy w zespole	Budynek gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
23	Grodziec	Stodoła w zespole	Budynek gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
24	Grodziec	Stodoła polna w zespole	Budynek gospodarczy	140/A/02/1-18	31-10-2002
25	Grodziec	Stacja trafo	Trafostacja	140/A/02/1-18	31-10-2002

26	Grodziec	Fragmenty murów kamiennych	Mur/Ogrodzenie	140/A/02/1-18	31-10-2002
27	Grodziec	Brama w pierzei południowej zespołu	Inny	140/A/02/1-18	31-10-2002
28	Grodziec	Teren folwarku z brukami kamiennymi, sadem i widokiem na folwark	obszar	140/A/02/1-18	31-10-2002
29	Grodziec	Park	Park	A/2857/515/L	13-05-1977
30	Grodziec	Aleja lipowa	Aleja	A/2858/694/L	25-06-1986
31	Łukaszów	Park	Park	A/3042/667/L	27-12-1983
32	Modlikowice	Kościół parafialny p.w. Matki Boszej Cześćchowskiej	Kościół	A/2232/560	17-03-1959
33	Modlikowice	Cmentarz parafialny	Cmentarz	A/2233/924/L	16-02-1990
34	Olszanica	Kościół parafialny p.w. Serca Pana Jezusa	Kościół	A/2256/558	17-03-1959
35	Olszanica	Cmentarz przykościelny	Cmentarz	A/2257/939/L	16-02-1990
36	Radziechów	Kościół filialny p.w Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	Kościół	A/2185/559	17-03-1959
37	Radziechów	Wiatrak typu holenderskiego	Inny	A/3291/488/L	29-12-1976
38	Uniejowice	Park	Park	A/3414/668/L	27-12-1983
39	Wojciechów	Kościół (ruina)	Kościół	A/2535/543	03-03-1959
40	Wojciechów	Cmentarz przykościelny	Cmentarz	A/2534/925/L	16-02-1990
41	Wojciechów	Pałac	Pałac	A/3412/542	27-02-1959
42	Wojciechów	Park	Park	A/3413/496/L	13-05-1977
43	Zagrodno	Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Chrystusa Króla	Kościół	A/1051	27-03-2008
44	Zagrodno	Cmentarz przykościelny	Cmentarz	A/2547/927/L	16-02-1990
45	Zagrodno	Kaplica grobowa rodu <i>Reibnitzów</i>	Kaplica	A/2546/1932	08-06-1967
46	Zagrodno	Dwór (ruiny)	Dwór	A/3453/490/L	29-12-1976
47	Zagrodno	Park	Park	A/3453/490/L	29-12-1976
48	Zagrodno	Pałac	Pałac	A/3455/285	11-05-1951
49	Zagrodno	Park	Park	A/3454/523/L	13-05-1977

Wykaz zabytków w GEZ

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Rodzaj obiektu
1	Brochocin	Historyczny układ przestrzenny wsi			Obszar
2	Brochocin	Kaplica grobowa na cmentarzu przykościelnym			Kaplica
3	Brochocin	Mur ogrodzeniowy cmentarza przykościelnego			Mur/Ogrodzenie
4	Brochocin	Zespół dworsko – parkowy z folwarkiem:	Brochocin tzw. Dolny		Zespół
5	Brochocin	Dwór	Brochocin tzw. Dolny	35	Budynek mieszkalny
6	Brochocin	Budynek mieszkalny; dawna oficyna dworska w zespole	Brochocin tzw. Dolny		Budynek mieszkalny
7	Brochocin	Obora I w zespole	Brochocin tzw. Dolny		Budynek gospodarczy
8	Brochocin	Obora II w zespole	Brochocin tzw. Dolny		Budynek gospodarczy
9	Brochocin	Stajnia w zespole	Brochocin tzw. Dolny		Budynek gospodarczy
10	Brochocin	Spichlerz w zespole	Brochocin tzw. Dolny		Budynek gospodarczy
11	Brochocin	Zespół folwarczny z parkiem:	Brochocin tzw. Górny	16	Zespół
12	Brochocin	Stodoła w zespole	Brochocin tzw. Górny		Budynek gospodarczy
13	Brochocin	Budynek mieszkalny w zespole	Brochocin tzw. Górny	16	Budynek mieszkalny
14	Brochocin	Budynek gospodarczy; dawny lamus w zespole	Brochocin tzw. Górny		Budynek gospodarczy
15	Brochocin	Zespół mieszkalno-gospodarczy		15	Zespół
16	Brochocin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		15	Budynek mieszkalno-gospodarczy
17	Brochocin	Obora I		15	Budynek gospodarczy
18	Brochocin	Obora II		15	Budynek gospodarczy
19	Brochocin	Stodoła		15	Budynek gospodarczy
20	Brochocin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		20	Budynek mieszkalno-gospodarczy
21	Brochocin	Budynek mieszkalny		22	Budynek mieszkalny
22	Brochocin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		34	Budynek mieszkalno-gospodarczy

23	Brochocin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		40	Budynek mieszkalno-gospodarczy
24	Brochocin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		41	Budynek mieszkalno-gospodarczy
25	Brochocin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		42	Budynek mieszkalno-gospodarczy
1	Grodziec	Historyczny układ przestrzenny wsi			Obszar
2	Grodziec	Cmentarz przykościelny			Cmentarz
3	Grodziec	Mauzoleum na cmentarzu przykościelnym	Przybudowane do kościoła		Inny
4	Grodziec	Mur ogrodzeniowy cmentarza przykościelnego			Mur/Ogrodzenie
5	Grodziec	Zespół zamkowy:			
6	Grodziec	Wieża tzw. Stara Wieża z łącznikiem			Wieża
7	Grodziec	Donżon			Inny
8	Grodziec	Brama Główna			Inny
9	Grodziec	Ruiny zbrojowni			Inny
10	Grodziec	Wieża bramna z wartownią			Wieża
11	Grodziec	Ruiny karczmy			Inny
12	Grodziec	Wieża warowna			Wieża
13	Grodziec	Wieża wodna			Wieża
14	Grodziec	Zespół pałacowo – folwarczny z parkiem:			Zespół
15	Grodziec	Zespół gorzelni:		9-11	Zespół
16	Grodziec	Gorzelnia		9	Przemysłowy
17	Grodziec	Budynek mieszkalno – gospodarczy w zespole		8	
18	Grodziec	Budynek mieszkalny w zespole		11	Budynek mieszkalny
19	Grodziec	Budynek mieszkalny		13	Budynek mieszkalny
20	Grodziec	Budynek gospodarczy		13	Budynek gospodarczy
21	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		14	Budynek mieszkalno-gospodarczy
22	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		17	Budynek mieszkalno-gospodarczy
23	Grodziec	Stodoła		17	Budynek gospodarczy
24	Grodziec	Budynek mieszkalny		18	Budynek mieszkalny
25	Grodziec	Budynek gospodarczy		18	Budynek gospodarczy
26	Grodziec	Stodoła		18	Budynek

					gospodarczy
27	Grodziec	Budynek mieszkalny		19	Budynek mieszkalny
28	Grodziec	Stodoła		19	Budynek gospodarczy
29	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		22	Budynek mieszkalno-gospodarczy
30	Grodziec	Budynek mieszkalny		24	Budynek mieszkalny
31	Grodziec	Budynek mieszkalny			Budynek mieszkalny
32	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		28	Budynek mieszkalno-gospodarczy
33	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		30	Budynek mieszkalno-gospodarczy
34	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		32	Budynek mieszkalno-gospodarczy
35	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		33	Budynek mieszkalno-gospodarczy
36	Grodziec	Budynek gospodarczy		33	Budynek gospodarczy
37	Grodziec	Budynek bramny w gospodarstwie		33	Inny
38	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		34	Budynek mieszkalno-gospodarczy
39	Grodziec	Budynek gospodarczy		34	Budynek gospodarczy
40	Grodziec	Budynek mieszkalny		35	Budynek mieszkalny
41	Grodziec	Stodoła I		35	Budynek gospodarczy
42	Grodziec	Stodoła II		35	Budynek gospodarczy
43	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		36	Budynek mieszkalno-gospodarczy
44	Grodziec	Budynek gospodarczy		36	Budynek gospodarczy
45	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		37	Budynek mieszkalno-gospodarczy
46	Grodziec	Założenie folwarczne:		43	Zespół
47	Grodziec	Budynek mieszkalny w zespole		43	Budynek mieszkalny
48	Grodziec	Oficina mieszkalna w zespole		43	Budynek mieszkalny
49	Grodziec	Budynek gospodarczy I w zespole		43	Budynek gospodarczy
50	Grodziec	Budynek gospodarczy II w zespole		43	Budynek gospodarczy
51	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		46	Budynek mieszkalno-gospodarczy
52	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		47	Budynek mieszkalno-gospodarczy

53	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		50	Budynek mieszkalno-gospodarczy
54	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		53	Budynek mieszkalno-gospodarczy
55	Grodziec	Budynek mieszkalny		54	Budynek mieszkalny
56	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		55	Budynek mieszkalno-gospodarczy
57	Grodziec	Budynek gospodarczy		55	Budynek gospodarczy
58	Grodziec	Budynek mieszkalny		57	Budynek mieszkalny
59	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		60	Budynek mieszkalno-gospodarczy
60	Grodziec	Budynek mieszkalny		87	Budynek mieszkalny
61	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		93	Budynek mieszkalno-gospodarczy
62	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		96	Budynek mieszkalno-gospodarczy
63	Grodziec	Budynek mieszkalno-gospodarczy		98	Budynek mieszkalno-gospodarczy
64	Grodziec	Budynek mieszkalny		100	Budynek mieszkalny
64	Grodziec	Budynek gospodarczy		106	Budynek gospodarczy
65	Grodziec	Budynek gospodarczy		106	Budynek gospodarczy
66	Grodziec	Budynek gospodarczy		106	Budynek gospodarczy
67	Grodziec	Budynek mieszkalny		107	Budynek mieszkalny
68	Grodziec	Budynek mieszkalny		109	Budynek mieszkalny
1	Jadwisin	Budynek mieszkalny, obecnie szkoła			Publiczny
2	Jadwisin	Budynek mieszkalny		1	Budynek mieszkalny
3	Jadwisin	Budynek mieszkalny		2	Budynek mieszkalny
4	Jadwisin	Obora		2	Budynek gospodarczy
5	Jadwisin	Stodoła		2	Budynek gospodarczy
6	Jadwisin	Budynek mieszkalny		4	Budynek mieszkalny
7	Jadwisin	Budynek mieszkalny		7	Budynek mieszkalny
8	Jadwisin	Budynek mieszkalny		9	Budynek mieszkalny
9	Jadwisin	Stodoła		11a	Budynek gospodarczy
10	Jadwisin	Obora		11a	Budynek gospodarczy
11	Jadwisin	Budynek mieszkalny		12	Budynek mieszkalny
12	Jadwisin	Stodoła		12	Budynek gospodarczy
13	Jadwisin	Budynek mieszkalno-gospodarczy		22	Budynek mieszkalno-gospodarczy
14	Jadwisin	Budynek mieszkalny		23	Budynek mieszkalny
15	Jadwisin	Obora		23	Budynek gospodarczy

16	Jadwisin	Stodoła		23	Budynek gospodarczy
1	Łukaszów	Zabudowania folwarczne dawnego zespołu pałacowo-folwarcznego			Budynek gospodarczy
2	Łukaszów	Budynek mieszkalny; dawny Klub Rolnika			Budynek mieszkalny
3	Łukaszów	Budynek mieszkalny		15	Budynek mieszkalny
4	Łukaszów	Budynek mieszkalny		24	Budynek mieszkalny
5	Łukaszów	Budynek mieszkalny		35	Budynek mieszkalny
6	Łukaszów	Stodoła		35	Budynek gospodarczy
1	Modlikowice	Cmentarz przykościelny			Cmentarz
2	Modlikowice	Mur ogrodzeniowy cmentarza przykościelnego			Mur/Ogrodzenie
3	Modlikowice	Kaplica grobowa na cmentarzu przykościelnym			Kaplica
4	Modlikowice	Plebania	Przy kościele parafialnym		Plebania
5	Modlikowice	Budynek mieszkalny		18	Budynek mieszkalny
6	Modlikowice	Budynek mieszkalny		22	Budynek mieszkalny
7	Modlikowice	Zespół gospodarczy		24a	Zespół
8	Modlikowice	Budynek mieszkalny		31	Budynek mieszkalny
9	Modlikowice	Budynek mieszkalny		45	Budynek mieszkalny
1	Olszanica	Historyczny układ przestrzenny wsi			Obszar
2	Olszanica	Mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą			Mur/Ogrodzenie
3	Olszanica	Zabudowania gospodarcze dawnej Spółdzielni Rolniczej „Przyszłość”			Budynek gospodarczy
4	Olszanica	Budynek mieszkalny		1	Budynek mieszkalny
5	Olszanica	Budynek mieszkalny		2	Budynek mieszkalny
6	Olszanica	Budynek mieszkalny		26	Budynek mieszkalny
7	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		34	Budynek mieszkalno-gospodarczy
8	Olszanica	Budynek gospodarczy		34a	Budynek gospodarczy
9	Olszanica	Budynek mieszkalny		36	Budynek mieszkalny
10	Olszanica	Budynek gospodarczy		36	Budynek gospodarczy
11	Olszanica	Zabudowania gospodarcze		37a	Zespół
12	Olszanica	Budynek mieszkalny		38	Budynek mieszkalny

13	Olszanica	Stodoła		38	Budynek gospodarczy
14	Olszanica	Budynek mieszkalny		38	Budynek mieszkalny
15	Olszanica	Budynek mieszkalny		39	Budynek mieszkalny
16	Olszanica	Budynek mieszkalny		40	Budynek mieszkalny
17	Olszanica	Budynek mieszkalny		42	Budynek mieszkalny
18	Olszanica	Budynek mieszkalny		45	Budynek mieszkalny
19	Olszanica	Budynek mieszkalny		46	Budynek mieszkalny
20	Olszanica	Budynek mieszkalny		47	Budynek mieszkalny
21	Olszanica	Budynek mieszkalny		48	Budynek mieszkalny
22	Olszanica	Budynek mieszkalny		50	Budynek mieszkalny
23	Olszanica	Budynek mieszkalny		51	Budynek mieszkalny
24	Olszanica	Budynek mieszkalny		52	Budynek mieszkalny
25	Olszanica	Budynek mieszkalny		53	Budynek mieszkalny
26	Olszanica	Budynek mieszkalny		54	Budynek mieszkalny
27	Olszanica	Budynek mieszkalny		56	Budynek mieszkalny
28	Olszanica	Budynek gospodarczy		56	Budynek gospodarczy
29	Olszanica	Budynek mieszkalny		61	Budynek mieszkalny
30	Olszanica	Obora		61	Budynek gospodarczy
31	Olszanica	Budynek mieszkalny		66	Budynek mieszkalny
32	Olszanica	Budynek mieszkalny		67	Budynek mieszkalny
33	Olszanica	Budynek mieszkalny		68	Budynek mieszkalny
34	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		73	Budynek mieszkalno-gospodarczy
35	Olszanica	Budynek mieszkalny		77	Budynek mieszkalny
36	Olszanica	Budynek mieszkalny		78	Budynek mieszkalny
37	Olszanica	Budynek mieszkalny		80	Budynek mieszkalny
38	Olszanica	Budynek mieszkalny		81	Budynek mieszkalny
39	Olszanica	Budynek mieszkalny		83	Budynek mieszkalny
40	Olszanica	Kuźnia		83	Inny
41	Olszanica	Stodoła		83	Budynek gospodarczy
42	Olszanica	Budynek mieszkalny		85	Budynek mieszkalny
43	Olszanica	Budynek mieszkalny		86	Budynek mieszkalny
44	Olszanica	Budynek mieszkalny		87	Budynek mieszkalny
45	Olszanica	Budynek gospodarczy		87	Budynek gospodarczy
46	Olszanica	Budynek mieszkalny		88	Budynek mieszkalny
47	Olszanica	Budynek mieszkalny		89	Budynek mieszkalny
48	Olszanica	Budynek mieszkalny		90	Budynek mieszkalny
49	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		92	Budynek mieszkalno-gospodarczy
50	Olszanica	Stodoła		92	Budynek gospodarczy
51	Olszanica	Budynek mieszkalny		vis a vis 93	Budynek mieszkalny

52	Olszanica	Budynek mieszkalny		96	Budynek mieszkalny
53	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		96	Budynek mieszkalno-gospodarczy
54	Olszanica	Stodoła		96	Budynek gospodarczy
55	Olszanica	Budynek mieszkalny		98	Budynek mieszkalny
56	Olszanica	Budynek mieszkalny		99	Budynek mieszkalny
57	Olszanica	Budynek gospodarczy		99	Budynek gospodarczy
58	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		100	Budynek mieszkalno-gospodarczy
59	Olszanica	Budynek gospodarczy		101	Budynek gospodarczy
60	Olszanica	Budynek gospodarczy		102	Budynek gospodarczy
61	Olszanica	Budynek mieszkalny		104	Budynek mieszkalny
62	Olszanica	Budynek gospodarczy		105	Budynek gospodarczy
63	Olszanica	Budynek mieszkalny		106	Budynek mieszkalny
64	Olszanica	Budynek mieszkalny		107	Budynek mieszkalny
65	Olszanica	Budynek mieszkalny		136	Budynek mieszkalny
66	Olszanica	Budynek mieszkalny		137	Budynek mieszkalny
67	Olszanica	Budynek mieszkalny		138	Budynek mieszkalny
68	Olszanica	Budynek mieszkalny		140	Budynek mieszkalny
69	Olszanica	Budynek mieszkalny		141	Budynek mieszkalny
70	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		147	Budynek mieszkalno-gospodarczy
71	Olszanica	Budynek mieszkalny		151	Budynek mieszkalny
72	Olszanica	Budynek mieszkalny		152	Budynek mieszkalny
73	Olszanica	Budynek mieszkalny		153	Budynek mieszkalny
74	Olszanica	Budynek mieszkalny		154	Budynek mieszkalny
75	Olszanica	Budynek mieszkalno-gospodarczy		164	Budynek mieszkalno-gospodarczy
1	Radziechów	Historyczny układ przestrzenny wsi			Obszar
2	Radziechów	Cmentarz przykościelny			Cmentarz
3	Radziechów	Mur ogrodzeniowy cmentarza przykościelnego			Mur/Ogrodzenie
4	Radziechów	Kościół poewangelicki (ruina)			Kościół
5	Radziechów	Teren po cmentarzu ewangelickim			Cmentarz
6	Radziechów	Budynek gospodarczy / kostnica na terenie pocmentarnym ewangelickim			Budynek gospodarczy
7	Radziechów	Budynek mieszkalny		34	Budynek mieszkalny

8	Radziechów	Budynek mieszkalny		37	Budynek mieszkalny
9	Radziechów	Budynek mieszkalny		41	Budynek mieszkalny
10	Radziechów	Budynek mieszkalny		42	Budynek mieszkalny
11	Radziechów	Budynek mieszkalny		43	Budynek mieszkalny
12	Radziechów	Budynek mieszkalny		44	Budynek mieszkalny
13	Radziechów	Budynek mieszkalny		45	Budynek mieszkalny
14	Radziechów	Budynek mieszkalny		47	Budynek mieszkalny
15	Radziechów	Budynek mieszkalny		54	Budynek mieszkalny
16	Radziechów	Budynek mieszkalny		55	Budynek mieszkalny
17	Radziechów	Budynek mieszkalny		60	Budynek mieszkalny
18	Radziechów	Budynek dawnego „Domu Ludowego”		61	Inny
19	Radziechów	Budynek gospodarczy		70	Budynek gospodarczy
20	Radziechów	Stodoła		70	Budynek gospodarczy
21	Radziechów	Budynek mieszkalny		80	Budynek mieszkalny
22	Radziechów	Budynek mieszkalny		89	Budynek mieszkalny
23	Radziechów	Budynek mieszkalno-gospodarczy		93	Budynek mieszkalno-gospodarczy
24	Radziechów	Budynek mieszkalny		94	Budynek mieszkalny
25	Radziechów	Budynek mieszkalny		109	Budynek mieszkalny
1	Uniejowice	Zespół folwarczny z parkiem:		147-152	Zespół
2	Uniejowice	Budynek mieszkalny ; dawna przybudówka nieistniejącego pałacu			Budynek mieszkalny
3	Uniejowice	Budynek mieszkalny w zespole			Budynek mieszkalny
4	Uniejowice	Budynek mieszkalno – gospodarczy w zespole			Budynek mieszkalno-gospodarczy
5	Uniejowice	Chlewnia I w zespole			Budynek gospodarczy
6	Uniejowice	Chlewnia II w zespole			Budynek gospodarczy
7	Uniejowice	Obora; obecnie chlewnia w zespole			Budynek gospodarczy
8	Uniejowice	Obora II w zespole			Budynek gospodarczy
9	Uniejowice	Stodoła z oborą; obecnie chlewnia w zespole			Budynek gospodarczy
10	Uniejowice	Stodoła II w zespole			Budynek gospodarczy
11	Uniejowice	Spichlerz w zespole			Budynek gospodarczy
12	Uniejowice	Kuźnia; obecnie budynek mieszkalno – gospodarczy w zespole			Budynek gospodarczy

13	Uniejowice	Budynek wagi w zespole			Budynek gospodarczy
14	Uniejowice	Budynek pompowni w zespole			Budynek gospodarczy
15	Uniejowice	Taras widokowy			Inny
17	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		3	Budynek mieszkalno-gospodarczy
18	Uniejowice	Budynek gospodarczy		3	Budynek gospodarczy
19	Uniejowice	Budynek mieszkalny		15	Budynek mieszkalny
20	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		39	Budynek mieszkalno-gospodarczy
21	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		43	Budynek mieszkalno-gospodarczy
22	Uniejowice	Budynek mieszkalny		44	Budynek mieszkalny
23	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		48	Budynek mieszkalno-gospodarczy
24	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		61	Budynek mieszkalno-gospodarczy
25	Uniejowice	Budynek mieszkalny		65	Budynek mieszkalny
26	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		65	Budynek mieszkalno-gospodarczy
27	Uniejowice	Stodoła		65	Budynek gospodarczy
28	Uniejowice	Obora		65	Budynek gospodarczy
29	Uniejowice	Budynek mieszkalny		66	Budynek mieszkalny
30	Uniejowice	Stodoła		66	Budynek gospodarczy
31	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		68	Budynek mieszkalno-gospodarczy
32	Uniejowice	Budynek gospodarczy		76	Budynek gospodarczy
33	Uniejowice	Budynek gospodarczy		77	Budynek gospodarczy
34	Uniejowice	Budynek mieszkalny		100	Budynek mieszkalny
35	Uniejowice	Budynek mieszkalny		103	Budynek mieszkalny
36	Uniejowice	Zespół mieszkalno-gospodarczy		104	Zespół
37	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		104	Budynek mieszkalno-gospodarczy
38	Uniejowice	Budynek gospodarczy		104	Budynek gospodarczy
39	Uniejowice	Budynek gospodarczy		104	Budynek gospodarczy
40	Uniejowice	Stodoła		104	Budynek gospodarczy
41	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		106	Budynek mieszkalno-gospodarczy
42	Uniejowice	Budynek mieszkalny		108	Budynek mieszkalny

43	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		109	Budynek mieszkalno-gospodarczy
44	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		110	Budynek mieszkalno-gospodarczy
45	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		112	Budynek mieszkalno-gospodarczy
46	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		114	Budynek mieszkalno-gospodarczy
47	Uniejowice	Budynek mieszkalny		116	Budynek mieszkalny
48	Uniejowice	Młyn		116	Młyn
49	Uniejowice	Budynek mieszkalny		117	Budynek mieszkalny
50	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		117	Budynek mieszkalno-gospodarczy
51	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		127	Budynek mieszkalno-gospodarczy
52	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		129	Budynek mieszkalno-gospodarczy
53	Uniejowice	Zespół mieszkalno-gospodarczy		131	Zespół
54	Uniejowice	Budynek mieszkalny		131	Budynek mieszkalny
55	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		131	Budynek mieszkalno-gospodarczy
56	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		132	Budynek mieszkalno-gospodarczy
57	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		135	Budynek mieszkalno-gospodarczy
58	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		136	Budynek mieszkalno-gospodarczy
59	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		137	Budynek mieszkalno-gospodarczy
60	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		141	Budynek mieszkalno-gospodarczy
61	Uniejowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		142	Budynek mieszkalno-gospodarczy
62	Uniejowice	Most drogowy (kamienny)	Nad rzeką Skorą		Inżynieryjny
63	Uniejowice	Most drogowy (stalowy)	Nad rzeką Skorą		Inżynieryjny
1	Wojciechów	Mur ogrodzeniowy cmentarza przykościelnego			Mur/Ogrodzenie
2	Wojciechów	Kaplica grobowa I	Na cmentarzu przykościelnym		Kaplica
3	Wojciechów	Kaplica grobowa II	Na cmentarzu przykościelnym		Kaplica
4	Wojciechów	Zespół pałacowo – folwarczny z parkiem:			Zespół

5	Wojciechów	Oficyna pałacowa w zespole			Oficyna
6	Wojciechów	Obora I w zespole			Budynek gospodarczy
7	Wojciechów	Obora II w zespole			Budynek gospodarczy
8	Wojciechów	Spichlerz w zespole			Budynek gospodarczy
9	Wojciechów	Zespół mieszkalno-gospodarczy		1	Budynek gospodarczy
10	Wojciechów	Budynek mieszkalny		1	Budynek mieszkalny
11	Wojciechów	Obora		1	Budynek gospodarczy
12	Wojciechów	Stodoła		1	Budynek gospodarczy
13	Wojciechów	Budynek mieszkalny		4	Budynek mieszkalny
14	Wojciechów	Budynek mieszkalno-gospodarczy		5	Budynek mieszkalno-gospodarczy
15	Wojciechów	Budynek mieszkalny		9	Budynek mieszkalny
16	Wojciechów	Budynek mieszkalny		10	Budynek mieszkalny
17	Wojciechów	Budynek mieszkalny		16	Budynek mieszkalny
18	Wojciechów	Budynek gospodarczy I		16	Budynek gospodarczy
19	Wojciechów	Budynek gospodarczy II		16	Budynek gospodarczy
20	Wojciechów	Budynek mieszkalny		31	Budynek mieszkalny
21	Wojciechów	Budynek mieszkalny		32	Budynek mieszkalny
22	Wojciechów	Budynek mieszkalny		33	Budynek mieszkalny
23	Wojciechów	Obora		33	Budynek gospodarczy
24	Wojciechów	Szkoła		26	Budynek gospodarczy
25	Wojciechów	Budynek mieszkalny		21	Budynek mieszkalny
26	Wojciechów	Budynek mieszkalny		22	Budynek mieszkalny
27	Wojciechów	Budynek mieszkalny		35	Budynek mieszkalny
28	Wojciechów	Budynek mieszkalno-gospodarczy		41	Budynek mieszkalno-gospodarczy
29	Wojciechów	Budynek mieszkalno-gospodarczy		43	Budynek mieszkalno-gospodarczy
30	Wojciechów	Stodoła		43	Budynek gospodarczy
31	Wojciechów	Stodoła		50a	Budynek gospodarczy
32	Wojciechów	Budynek mieszkalny		51	Budynek mieszkalny
33	Wojciechów	Budynek mieszkalny		53	Budynek mieszkalny
34	Wojciechów	Budynek mieszkalny		53b	Budynek mieszkalny
35	Wojciechów	Budynek mieszkalny		54	Budynek mieszkalny
36	Wojciechów	Obora I		54	Budynek gospodarczy
37	Wojciechów	Obora II		54	Budynek gospodarczy
38	Wojciechów	Stodoła		54	Budynek

					gospodarczy
1	Zagrodno	Historyczny układ przestrzenny wsi			Obszar
2	Zagrodno	Zespół kościelny:		172	Zespół
3	Zagrodno	Mur ogrodzeniowy cmentarza przykościelnego			Mur/Ogrodzenie
4	Zagrodno	Kaplica grobowa rodziny <i>Walterów</i>	Na cmentarzu przykościelnym		Kaplica
5	Zagrodno	Kaplica grobowa	Na cmentarzu przykościelnym obok kaplicy Walterów		Kaplica
6	Zagrodno	Kaplica grobowa	Na cmentarzu przykościelnym; przy murze cmentarnym od południa		Kaplica
7	Zagrodno	Kaplica grobowa	Na cmentarzu przykościelnym; przy murze cmentarnym od północy		
8	Zagrodno	Plebania		172	Plebania
9	Zagrodno	Altanka	Przy plebanii	172	Inny
10	Zagrodno	Budynek gospodarczy		172	Budynek gospodarczy
11	Zagrodno	Budynek katechetyczny przy plebanii		172	Inny
12	Zagrodno	Zespół dworsko – parkowy z folwarkiem:	Zagrodno tzw. Dolne		Zespół
13	Zagrodno	Budynek gospodarczy w zespole			Budynek gospodarczy
14	Zagrodno	Budynek mieszkalno – gospodarczy w zespole			Budynek mieszkalno-gospodarczy
15		Budynek gospodarczy; dawna stajnia w zespole			Budynek gospodarczy
16	Zagrodno	Zespół pałacowo – folwarczny z parkiem:	Zagrodno tzw. Górne		Zespół
17	Zagrodno	Budynek mieszkalny; dawna oficyna pałacowa w zespole			Budynek mieszkalny
18	Zagrodno	Budynek gospodarczy w zespole			Budynek gospodarczy
19	Zagrodno	Budynek gospodarczy w zespole			Budynek gospodarczy
20	Zagrodno	Budynek mieszkalny		9	Budynek mieszkalny
21	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		15	Budynek mieszkalno-gospodarczy

22	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		21	Budynek mieszkalno-gospodarczy
23	Zagrodno	Budynek mieszkalny		22	Budynek mieszkalny
24	Zagrodno	Budynek mieszkalny		25	Budynek mieszkalny
25	Zagrodno	Obora		25	Budynek gospodarczy
26	Zagrodno	Budynek mieszkalny		26	Budynek mieszkalny
27	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		27	Budynek mieszkalno-gospodarczy
28	Zagrodno	Stodoła		27	Budynek gospodarczy
29	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		28	Budynek mieszkalno-gospodarczy
30	Zagrodno	Budynek mieszkalny		32	Budynek mieszkalny
31	Zagrodno	Budynek mieszkalny		33	Budynek mieszkalny
32	Zagrodno	Budynek mieszkalny		34	Budynek mieszkalny
33	Zagrodno	Budynek mieszkalny		36	Budynek mieszkalny
34	Zagrodno	Budynek mieszkalny		38	Budynek mieszkalny
35	Zagrodno	Budynek gospodarczy		38a	Budynek gospodarczy
36	Zagrodno	Budynek mieszkalny		39	Budynek mieszkalny
37	Zagrodno	Budynek mieszkalny		40	Budynek mieszkalny
38	Zagrodno	Budynek mieszkalny		42	Budynek mieszkalny
39	Zagrodno	Budynek gospodarczy		42	Budynek gospodarczy
40	Zagrodno	Budynek gospodarczy		42	Budynek gospodarczy
41	Zagrodno	Budynek mieszkalny		46	Budynek mieszkalny
42	Zagrodno	Budynek mieszkalny		49	Budynek mieszkalny
43	Zagrodno	Budynek gospodarczy		49	Budynek gospodarczy
44	Zagrodno	Pocztą		51	Publiczny
45	Zagrodno	Willą; obecnie budynek Urzędu Gminy Zagrodno		52	Budynek mieszkalny
46	Zagrodno	Budynek mieszkalny		62	Budynek mieszkalny
47	Zagrodno	Budynek mieszkalny		66	Budynek mieszkalny
48	Zagrodno	Budynek gospodarczy		66a	Budynek gospodarczy
49	Zagrodno	Budynek mieszkalny		75	Budynek mieszkalny
50	Zagrodno	Budynek mieszkalny		93	Budynek mieszkalny
51	Zagrodno	Budynek mieszkalny		94	Budynek mieszkalny
52	Zagrodno	Budynek mieszkalny		97	Budynek mieszkalny
53	Zagrodno	Budynek mieszkalny		99	Budynek mieszkalny
54	Zagrodno	Stodoła		99	Budynek gospodarczy
55	Zagrodno	Obora		99	Budynek gospodarczy
56	Zagrodno	Budynek mieszkalny		100	Budynek mieszkalny

57	Zagrodno	Budynek bramny w gospodarstwie		100	Inny
58	Zagrodno	Stodoła		100	Budynek gospodarczy
59	Zagrodno	Budynek mieszkalny		107	Budynek mieszkalny
60	Zagrodno	Stodoła		121a	Budynek gospodarczy
61	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		123	Budynek mieszkalno-gospodarczy
62	Zagrodno	Obora		123	Budynek gospodarczy
63	Zagrodno	Budynek mieszkalny		124	Budynek mieszkalny
64	Zagrodno	Budynek gospodarczy		127	Budynek gospodarczy
65	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		131	Budynek mieszkalno-gospodarczy
66	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		134	Budynek mieszkalno-gospodarczy
67	Zagrodno	Budynek mieszkalny		136	Budynek mieszkalny
68	Zagrodno	Budynek mieszkalno-gospodarczy		141	Budynek mieszkalno-gospodarczy
69	Zagrodno	Budynek mieszkalny		144	Budynek mieszkalny
70	Zagrodno	Stodoła		144	Budynek gospodarczy
71	Zagrodno	Obora		144	Budynek gospodarczy
72	Zagrodno	Stodoła		145a	Budynek gospodarczy
73	Zagrodno	Budynek mieszkalny		158	Budynek mieszkalny
74	Zagrodno	Budynek mieszkalny		161	Budynek mieszkalny
75	Zagrodno	Budynek mieszkalny		169	Budynek mieszkalny
76	Zagrodno	Budynek mieszkalny		173	Publiczny
77	Zagrodno	Budynek mieszkalny		176	Budynek mieszkalny
78	Zagrodno	Budynek gospodarczy; dawne magazyny zakładu rolnego (?)			Budynek gospodarczy
79	Zagrodno	Budynek stacji kolejowej			Dworzec kolejowy
80	Zagrodno	Wieża ciśnień przy stacji kolejowej			Przemysłowy
81	Zagrodno	Most drogowy	Nad rzeką Skora; przy pałacu nr 157		Inżynieryjny
82	Zagrodno	Most drogowy	Nad potokiem bez nazwy		Inżynieryjny
83	Zagrodno	Zespół wiaduktów drogowych w ciągu autostrady A4 powstałych przed 1940 r.			Inżynieryjny

Wykaz stanowisk archeologicznych wg ewidencji Archeologicznego Zdjęcia Polski

Lp.	Nr obszaru	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja	Chronologia
Miejscowość BROCHOCIN					
1	77-18	14	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
2	77-18	15	4	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
3	77-18	16	5	OSADA	PRADZIEJE
4	77-18	17	6	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5	77-18	26	7	ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
6	77-18	27	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
7	77-18	28	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8	77-18	29	10	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	77-18	30	2	OSADA OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV EPOKA KAMIENIA
10	77-18	31	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
11	77-18	41	1	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
12	77-18	49	12	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XIV
Miejscowość GRODZIEC					
1	78-16	1	1	GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE XII
2	78-16	2	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE-OKRES NOWOŻYTNY XV-XVI
3	78-16	3	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
4	78-16	8	4	GRODZISKO STOŻKOWATE?	ŚREDNIOWIECZE?
5	78-17	28	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

6	78-17	29	20	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7	78-17	30	19	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8	78-17	31	18	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	78-17	32	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
10	78-17	33	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11	78-17	35	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
12	78-17	57	8	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
13	78-17	58	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
14	78-17	59	10	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15	78-17	60	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16	78-17	61	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17	78-17	62	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
18	78-17	63	14	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
19	78-17	64	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20	78-17	86	16	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
21	78-16	9	21	NIEOKREŚLONA NIEOKREŚLONA	EPOKA BRĄZU – HALSZTAT C ŚREDNIOWIECZE/PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
22	78-16	10	22	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA? NEOLIT WCZESNE ŚREDNIOWIECZE? NOWOŻYTNOŚĆ
23	78-16	11	23	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE

24	78-16	12	24	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT PRADZIEJE
25	78-16	13	25	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE/NOWO ŻYTNOŚĆ
26	78-16	14	26	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT PRADZIEJE XI-XII PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE NOWOŻYTNOŚĆ
27	78-16	15	27	PUNKT OSADNICZY	XI-XII
28	78-16	16	28	PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT
29	78-16	17	29	PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT
30	78-16	18	30	WIATRAK	XVIII
31	78-16	19	31	OSADA	PRADZIEJE
32	78-16	20	32	ZNALEZISKO LUŻNE	XVIII-XIX
33	78-17	88	33	GRODZISKO SZUBIENICA	NIEOKREŚLONA NIEOKREŚLONA
34	78-16	21	34	PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT
35	78-16	22	35	DWÓR	RENESANS
Miejscowość JADWISIN					
1	76-18	41	1	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
2	76-17	30	2	OSADA OSADA	EPOKA KAMIENIA PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
3	76-17	33	3	CEGIELNIA, GLINIANKA	I POŁ. XVIII
4	76-17	34	4	WAŁY	NIEOKREŚLONA
5	76-17	35	5	MŁYN	XIV
6	77-17	96	6	GOSPODARSTWO	XVIII
Miejscowość ŁUKASZÓW					
1	78-18	37	1	ŚLAD OSADNICTWA OSADA	OKRES NOWOŻYTNY PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE

2	78-18	38	2	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
3	78-18	39	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
4	78-18	40	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
5	78-18	41	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
6	78-19	111	6	PAŁAC	1 POŁ. XVIII
Miejscowość MODLIKOWICE					
1	77-17	1	5	GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE?
2	77-17	1	1	CMENTARZYSZKO CIAŁOPALNE	PRADZIEJE
3	77-17	2	32	CMENTARZYSKO CIAŁOPALNE	PRADZIEJE
4	77-17	9	31	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5	77-17	12	29	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6	77-17	13	30	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7	77-17	16	6	OSADA OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV EPOKA BRĄZU-HALSZTAT
8	77-17	17	7	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	77-17	18	8	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE
10	76-17	18	2	ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV PRADZIEJE
11	76-17	19	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV- XVI
12	76-17	20	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV- XVI
13	77-17	30	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
14	77-17	34	10	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV

15	77-17	35	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16	77-17	36	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17	77-17	37	13	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
18	77-17	38	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
19	77-17	39	15	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20	77-17	63	16	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
21	77-17	64	17	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
22	77-17	65	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
23	77-17	68	19	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV- XVI
24	77-17	69	20	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV- XVI
25	77-17	70	21	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
26	77-17	71	22	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
27	77-17	72	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
28	77-17	73	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
29	77-17	74	25	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
30	77-17	75	26	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
31	77-17	76	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
32	77-17	77	28		HALSZTAT
33	77-17	79	33	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE

34	77-17	80	34	PUNKT OSADNICZY PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE NOWOŻYTNOŚĆ
Miejscowość OLSZANICA					
1	77-17	3	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
2	77-17	4	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
3	77-17	5	7	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4	77-17	6	8	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5	77-17	7	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6	77-17	8	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7	77-17	10	11	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV- XV
8	77-17	11	12	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	77-17	14	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XV- XVI
10	77-17	15	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11	77-17	19	15	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XV- XVI
12	77-17	20	16	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
13	77-17	21	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XV
14	77-17	22	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15	77-17	23	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16	77-17	24	20	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17	77-17	25	21	OSADA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV MEZOLIT
18	77-17	26	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE

					XIV-XV
19	77-17	27	23	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20	77-17	28	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
21	77-17	29	25	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
22	77-17	31	26	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
23	77-17	32	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
24	77-17	33	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
25	77-17	40	29	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
26	77-17	41	30	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
27	77-17	42	31	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
28	78-17	53	1	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
29	78-17	54	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
30	78-17	55	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
31	78-17	56	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
32	77-17	62	32	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
33	77-17	78	33	DWÓR	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
34	77-16	11	34	OSADA	1 POŁ. XVIII
35	77-16	12	35	ZESPÓŁ DWORSKI	XVIII
36	77-16	13	36	WIATRAK	XVIII
37	77-17	79	37	PAŁAC	1 POŁ. XVIII
38	77-17	97	38	WAŁ	2 POŁ. XVIII?

39	77-17	81	39	WAPIENNIK	1 POŁ. XVIII?
40	77-17	82	40	WIATRAK	1 POŁ. XVIII?
41	77-17	83	41	ŚLAD OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA
42	77-17	95	42	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XIV
Miejscowość RADZIECHÓW					
1	77-17	49	1	OSADA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE- OKRES NOWOŻYTNY XIV-XVI PRADZIEJE
2	77-17	50	2	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
3	77-17	51	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4	77-17	52	4	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5	77-17	53	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6	77-17	54	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XV
7	77-17	55	7	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8	77-17	56	8	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	77-17	57	9	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
10	77-17	58	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11	77-17	59	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
12	77-17	60	12	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
13	77-17	61	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
14	77-17	66	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15	77-17	67	15	PUNKT OSADNICZY	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16	77-17	84	16	BUDYNEK MIESZKALNY	XIX

17	77-17	85	17	BUDYNKI MIESZKALNE	XIX
18	77-17	86	18	CMENTARZ EWANGELICKI	2 POŁ. XIX
19	77-17	87	19	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XV – 1 POŁ. XIX
20	77-17	88	20	GOSPODARSTWA ROLNICZE	1 POŁ. XVIII
21	77-17	89	21	GOSPODARSTWO ROLNICZE	1 POŁ. XVIII
22	77-17	90	22	GOSPODARSTWO ROLNICZE	1 POŁ. XVIII
23	77-17	91	23	MŁYN	1 POŁ. XVIII
24	77-17	92	24	BUDYNKI MIESZKALNE	XIX
25	77-17	93	25	PAŁAC	1 POŁ. XVIII
26	77-17	94	26	WYBIERZYSKO WAPIENIA	1 POŁ. XVIII
27	77-17	95	27	PUNKT OSADNICZY	XII-XIII
Miejscowość RADZIECHÓW (GRZĘDNA)					
1	76-17	5	1	ŚLAD OSADNICTWA	NOWOŻYTNOŚĆ XVI-XVII
2	76-17	6	2	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
Miejscowość UNIEJOWICE					
1	78-17	1	1	OSADA CMENTARZYSKO CIAŁOPALNE	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
2	78-17	2	2	OSADA OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
3	78-17	13	3	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4	78-17	14	4	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5	78-17	15	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6	78-17	18	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7	78-17	19	7	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

8	78-17	20	8	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	78-17	21	9	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
10	78-17	22	10	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11	78-17	23	11	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
12	78-17	24	12	OSADA	ŚREDNIOWIECZE XII-XV
13	78-17	25	13	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
14	78-17	26	14	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15	78-17	27	15	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16	78-17	36	16	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17	78-17	37	17	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
18	78-17	38	18	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
19	78-17	39	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
20	78-17	40	20	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
21	78-17	41	21	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
22	78-17	42	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
23	78-17	43	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
24	78-17	44	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
25	78-17	45	25	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
26	78-17	50	26	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
27	78-17	51	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

28	78-17	52	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
29	78-17	65	29	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
30	78-17	69	30	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
31	78-17	70	31	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
32	78-18	88	33	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
33	78-18	89	32	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE
34	78-18	89	34	KOPALNIA WITRIOLU	1735-1768
Miejscowość WOJCIECHÓW					
1	77-18	32	1	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
2	77-18	33	2	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
3	77-18	34	3	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4	77-18	35	4	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
5	77-18	36	5	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
6	77-18	37	6	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
7	77-18	38	7	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8	77-18	39	8	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
9	77-18	46	9	GRODZISKO/OSADA UMOCNIONA	HALSZTAT/ XIII-XV
10	77-18	47	10	KOŚCIÓŁ, CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	POCZ. XIV
11	77-18	48	11	WAŁ	NIEOKREŚLONA
Miejscowość ZAGRODNO					
1	78-17	3	1	SKARB?	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
2	78-17	16	2	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE

					XIV-XV
3	78-17	17	3	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
4	77-17	43	23	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
5	77-17	44	24	OSADA PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV PRADZIEJE
6	77-17	45	25	OSADA ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE PRADZIEJE
7	77-17	46	26	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
8	77-17	47	27	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
9	77-17	48	28	OSADA ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV PRADZIEJE EPOKA KAMIENIA
19	78-17	66	4	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
11	78-17	67	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
12	78-17	68	6	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
13	78-17	71	7	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
14	78-17	72	8	ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
15	78-17	73	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
16	78-17	74	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
17	78-17	75	11	ŚLAD OSADNICTWA ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV PRADZIEJE
18	78-17	76	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV
19	78-17	77	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV

20	78-17	78	14	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
21	78-17	79	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
22	78-17	80	16	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
23	78-17	81	17	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
24	78-17	82	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
25	78-17	83	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
26	78-17	84	20	ŚLAD OSADNICTWA PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE
27	78-17	85	21	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV
28	78-17	87	22	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
29	78-18	94	31	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
30	78-18	95	29	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
31	78-18	96	30	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
32	78-18	97	34	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
33	78-18	98	32	ŚLAD OSADNICTWA PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY ŚREDNIOWIECZE
34	78-18	99	33	ŚLAD OSADNICTWA PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY ŚREDNIOWIECZE
35	77-17	84	35	CEGIELNIA	XIX
36	77-17	85	36	GLINIANKA	XIX
37	78-18	90	37	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY	XIV

Aneks 2

PRZYKŁAD UCHWAŁY

Uchwała nr //

Rady Gminy

z dnia

w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków

Na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1

1. Z budżetu gminy mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze gminy
2. Celem dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej.

§ 2

1. Dotacja może być udzielona każdemu, kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, z wyłączeniem zabytków będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, które są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.
2. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach określonych w § 1, ust. 1, ustalonych na podstawie kosztorysu i programu prac zatwierdzonego przez właściwe organy konserwatorskie.

§ 3

1. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków może obejmować nakłady konieczne na:
 - 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,

- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenia w zakresie niezbędnym w celu zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i detali architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego budynku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej części zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi,
- 12) wymianę lub remont więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 13) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które mają oryginalne, wykonane z drewna części składowe,
- 14) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 15) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 16) rewaloryzację zabytkowych parków, ogrodów lub zieleni publicznej,
- 18) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7–15,
- 19) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

2. Przeprowadzenie prac lub robót, o których mowa w pkt 1–17, wymaga wyłonienia ich wykonawcy na podstawie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1163 z późn. zm.).

3. Prowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

§ 4

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w zależności od środków zaplanowanych w budżecie gminy.
2. W szczególnych przypadkach, jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona do wysokości 100% nakładów na wykonanie tych prac lub robót.
3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być równie udzielona do wysokości 100% nakładów na wykonanie tych prac lub robót.

§ 5

Łączna kwota dotacji udzielonych ze środków publicznych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1, ust. 1, nie może przekraczać 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

§ 6

1. Udzielenie dotacji może nastąpić po złożeniu przez właściciela lub posiadacza zabytku wniosku w tej sprawie do wójta (burmistrza, prezydenta) za pośrednictwem Wydziału Wnioski należy składać w terminie do każdego roku poprzedzającego rok realizacji prac lub robót według wzoru stanowiącego załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.
2. Termin, o którym mowa w ust. 1, nie ma zastosowania w przypadku ubiegania się o dotacje na prace interwencyjne wynikające z zagrożenia zabytku.
3. Wnioski o przyznanie dotacji opiniuje komisja powołana przez Radę Gminy w formie uchwały.
4. Regulamin pracy komisji, o której mowa w ust. 3, stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 7

1. Rada Gminy, w miarę posiadanych środków, ustala w budżecie gminy wysokość wydatków przeznaczonych na dotacje.
2. Rada Gminy udziela dotacji na przeprowadzenie prac lub robót w drodze uchwały.

§ 8

Przekazanie dotacji następuje na podstawie umowy określającej w szczególności:

- 1) zakres planowanych prac lub robót oraz termin ich realizacji,
- 2) wysokość udzielonej dotacji oraz termin i tryb jej płatności,
- 3) tryb kontroli wykonania umowy,
- 4) sposób i termin rozliczania dotacji,
- 5) przyczyny, warunki, sposób i termin zwrotu dotacji,
- 6) zobowiązanie podmiotu dotowanego do stosowania przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz.1163 z późn. zm.);
- 7) zobowiązanie podmiotu dotowanego do niezbywania zabytku odnowionego w ramach przyznanej dotacji w ciągu 3 lat od daty rozliczenia dotacji.

§ 9

Rozliczenie końcowe realizacji zadania następuje w sposób i w terminach określonych w umowie, które podmiot dotowany składa w Wydziale według wzoru stanowiącego załącznik nr 3 do niniejszej uchwały.

§ 10.

1. Wydział prowadzi dokumentację udzielonych dotacji oraz informuje o tym inne organy uprawnione do udzielania dotacji na prace lub roboty przy zabytkach.
2. Wydział ogłasza na tablicy ogłoszeń Urzędu uchwałę o przyznaniu dotacji.
3. Każdemu przysługuje prawo wglądu do dokumentacji, o której mowa w ust. 1, na zasadach określonych w przepisach dotyczących dostępu do informacji publicznej

§ 11

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa.....

UZASADNIENIE

.....
.....
.....

Aneks 3

U C H W A Ł A nr
RADY GMINY ZAGRODNO
z dnia 2013 roku

w sprawie Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2013-2016

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) Rada Gminy Zagrodno uchwala, co następuje:

§ 1.

Po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyjmuje się do realizacji „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zagrodno na lata 2013 - 2016”, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zagrodno.

§ 3.

Program podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

§ 4.

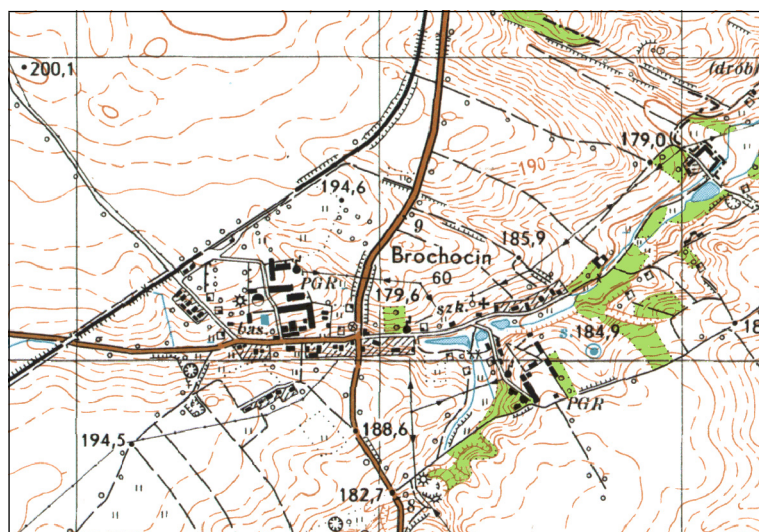
Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

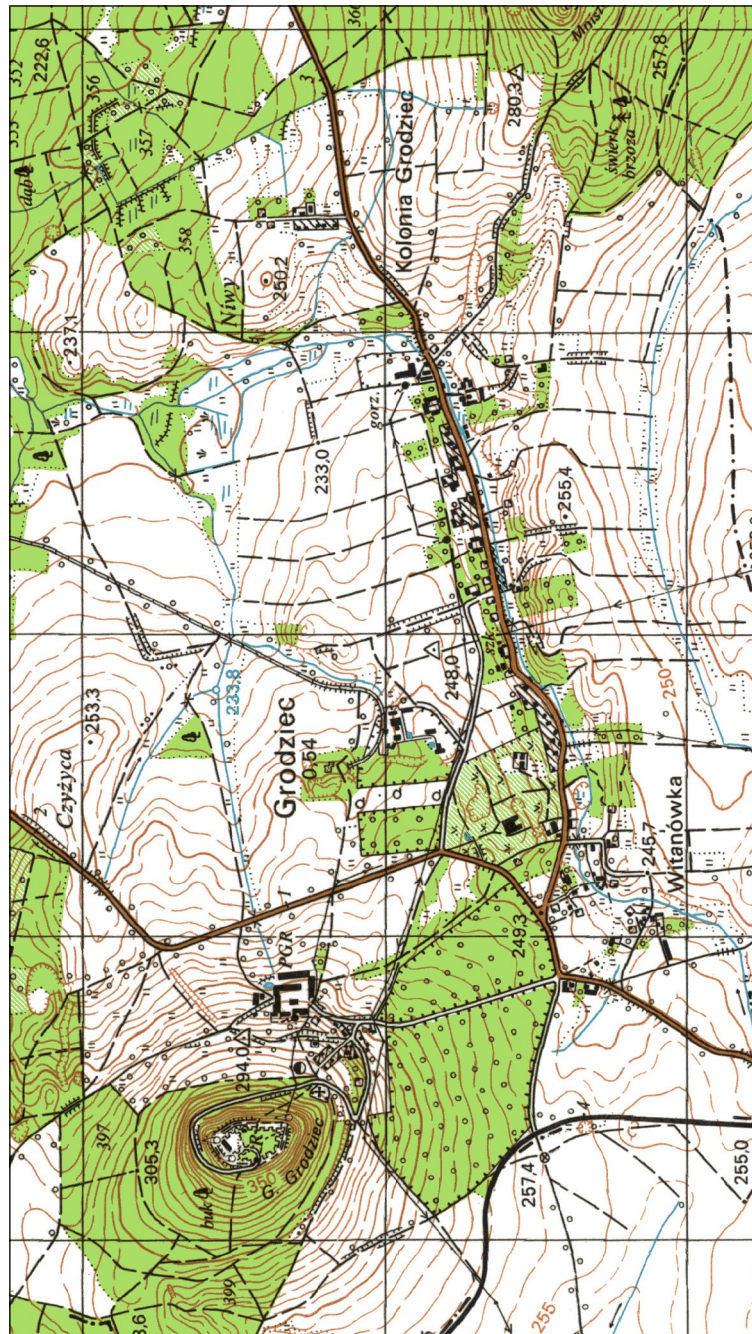
Stanisław Olechowski

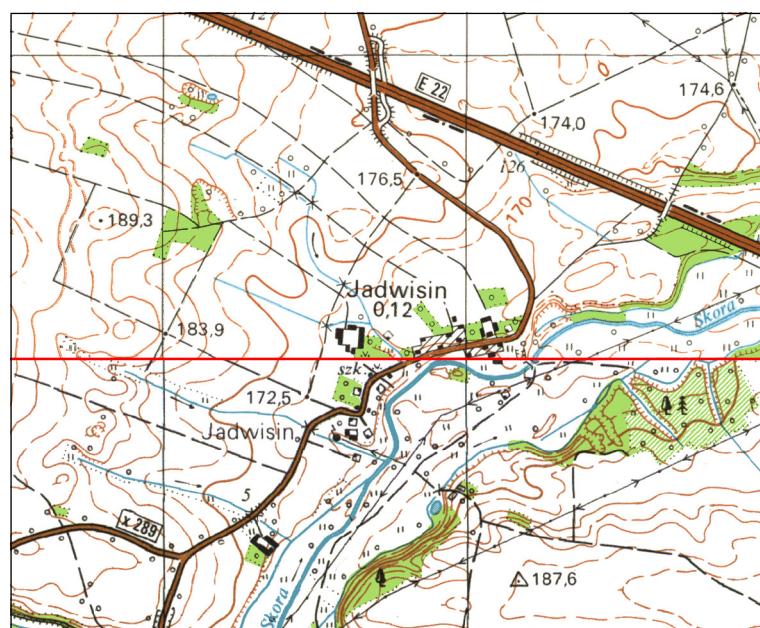
Ryc. 1. Schematyczne przedstawienie sołectw i granic gminy Zagrodno. Źródło: <http://zagrodno.i-gmina.pl/>

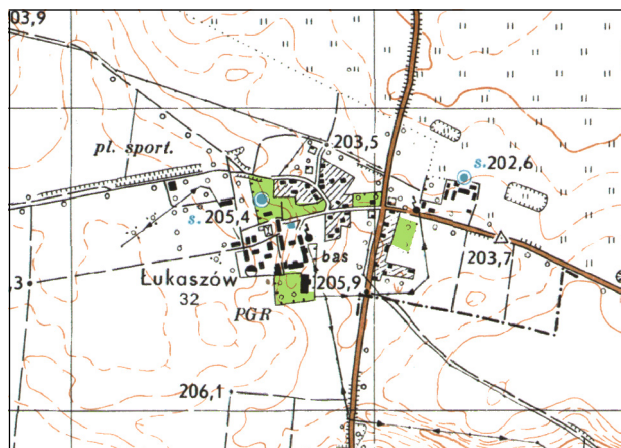
Ryc. 2. Brochocin na mapie w skali 1:25 000

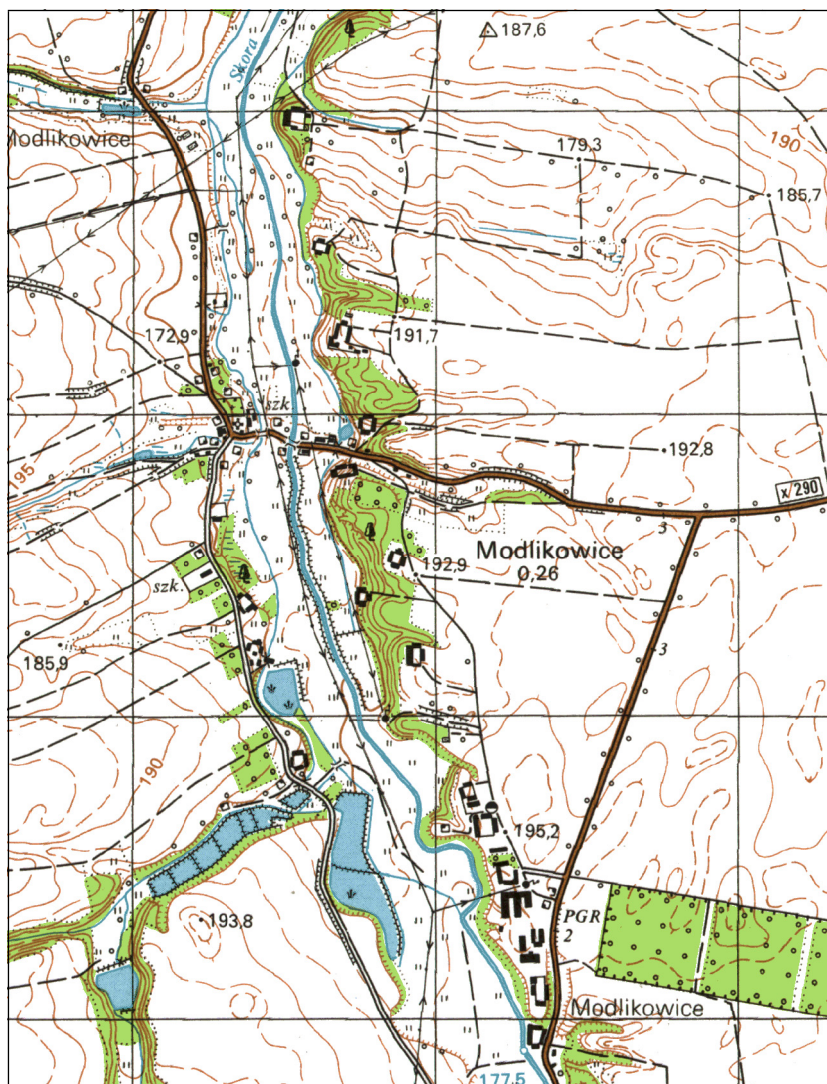
Ryc. 3. Grodziec na mapie w skali 1:25 000

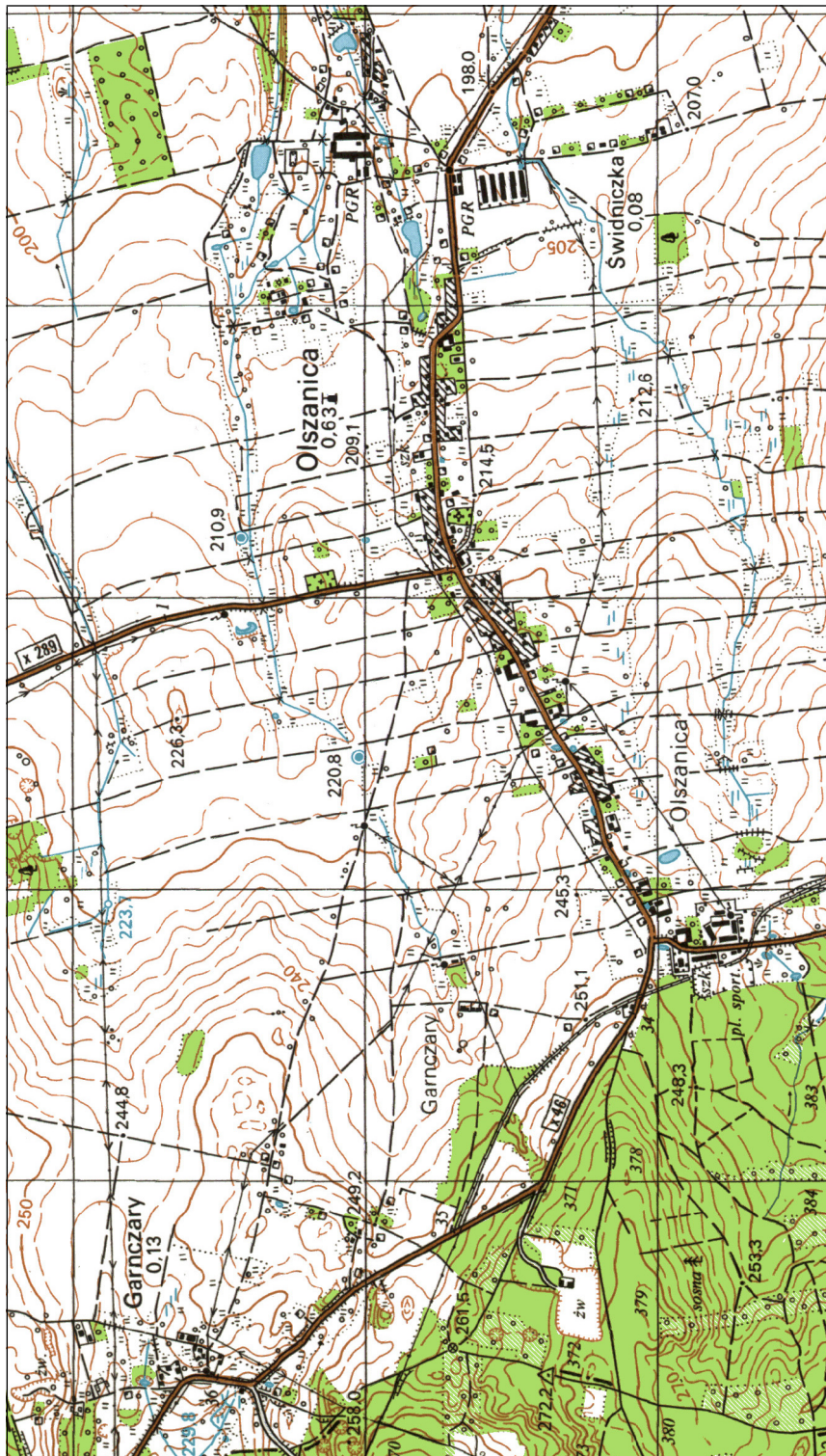
Ryc. 4. Jadwisin na mapie w skali 1:25 000

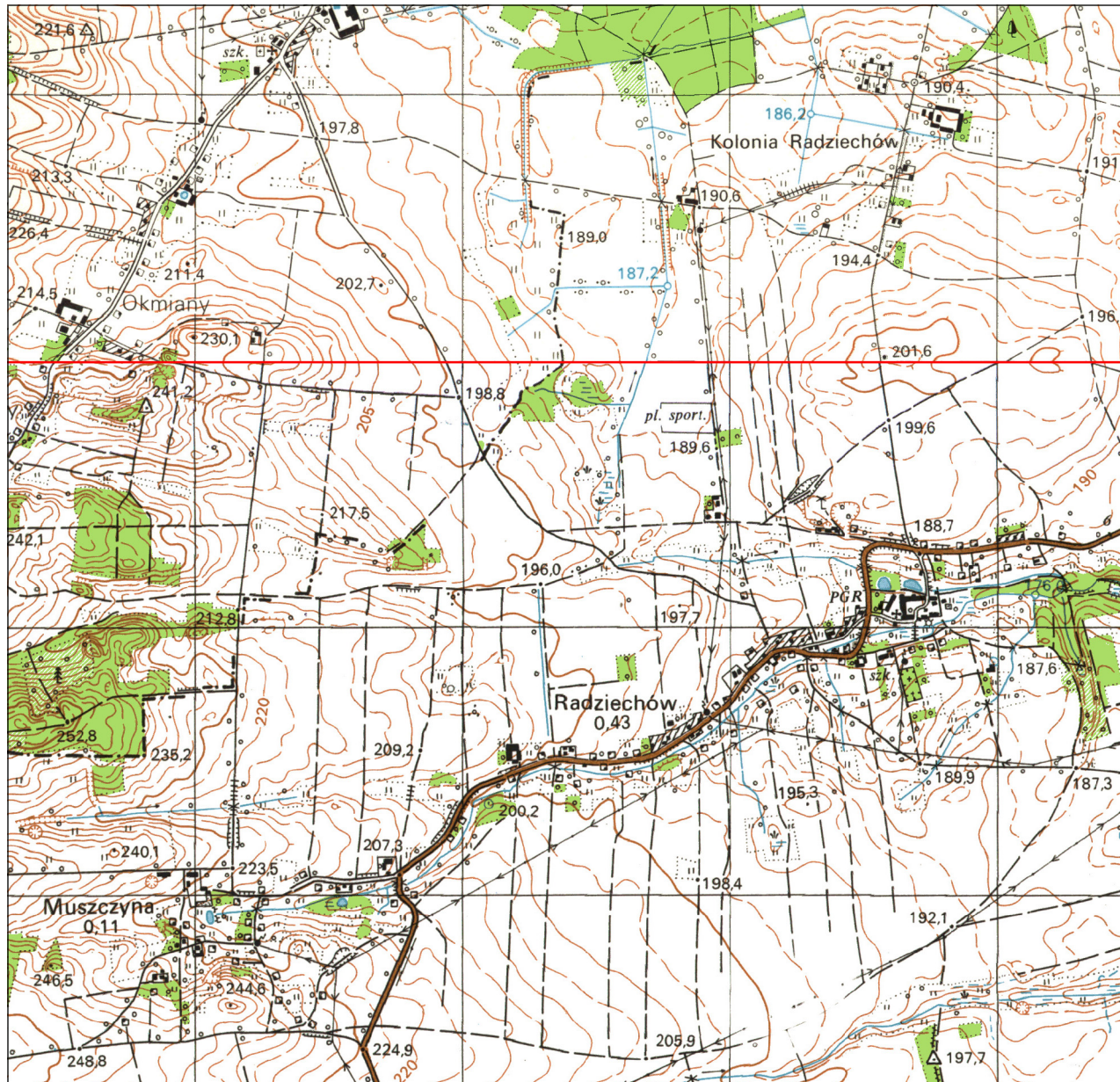
Ryc. 5. Łukaszów na mapie w skali 1:25 000

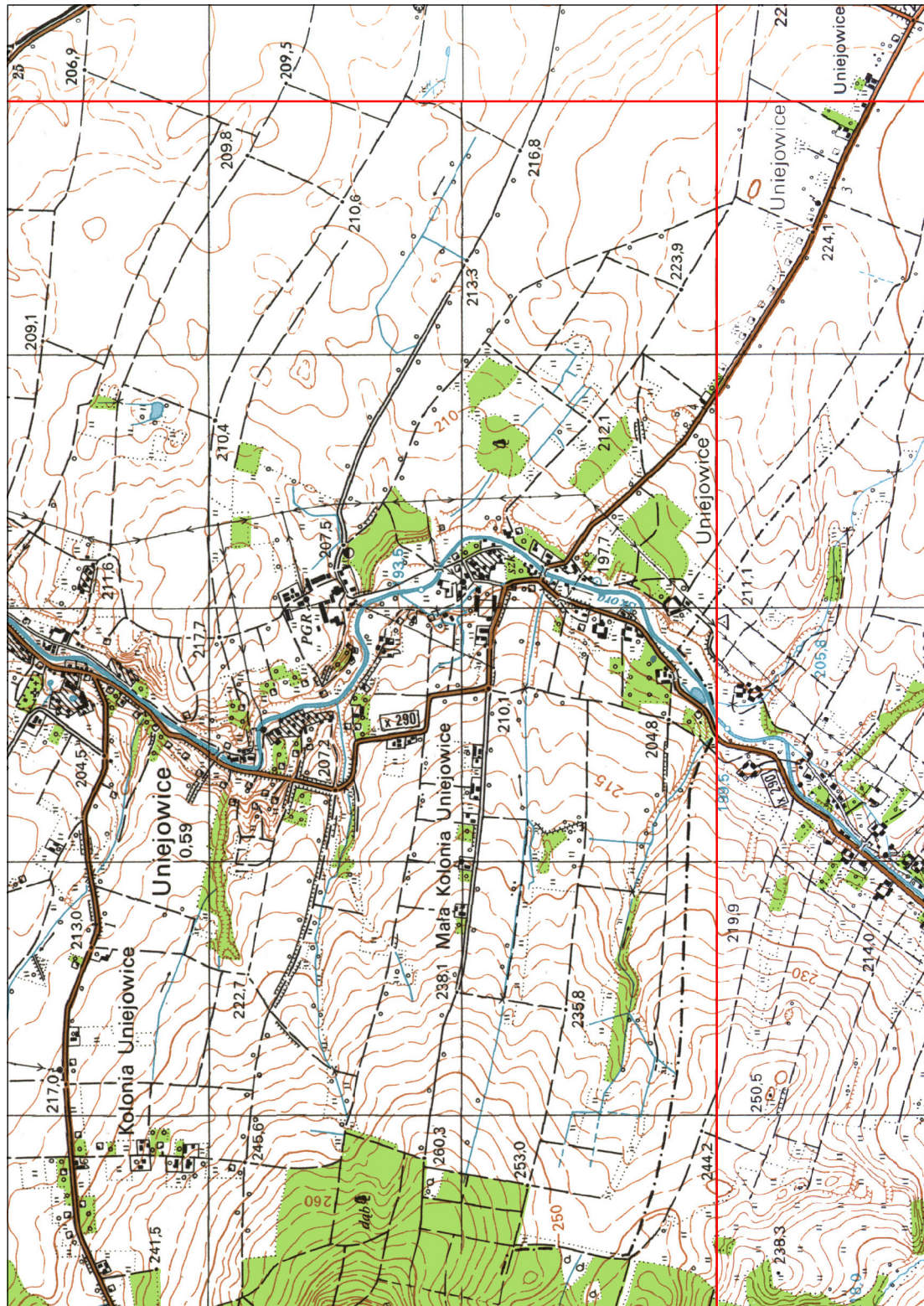
Ryc. 6. Modlikowice na mapie w skali 1:25 000

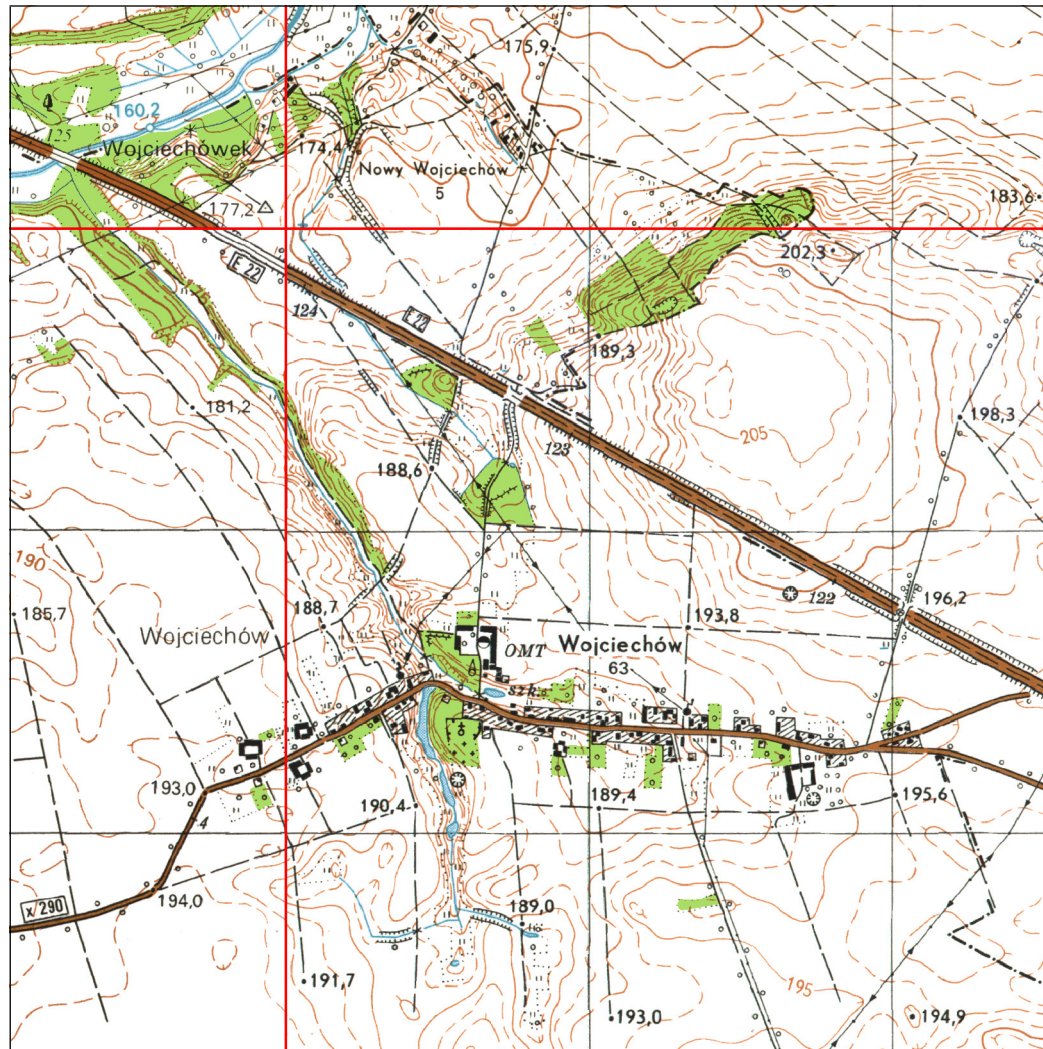
Ryc. 7. Olszanica na mapie w skali 1:25 000

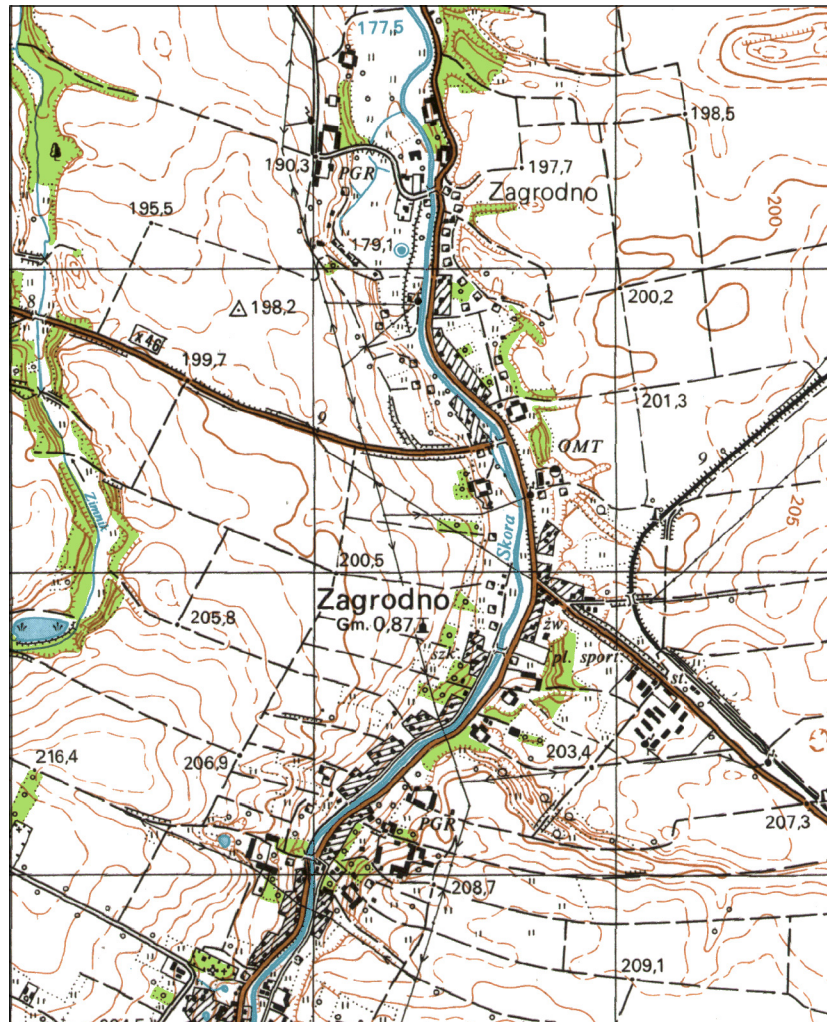
Ryc. 8. Radziechów na mapie w skali 1:25 000

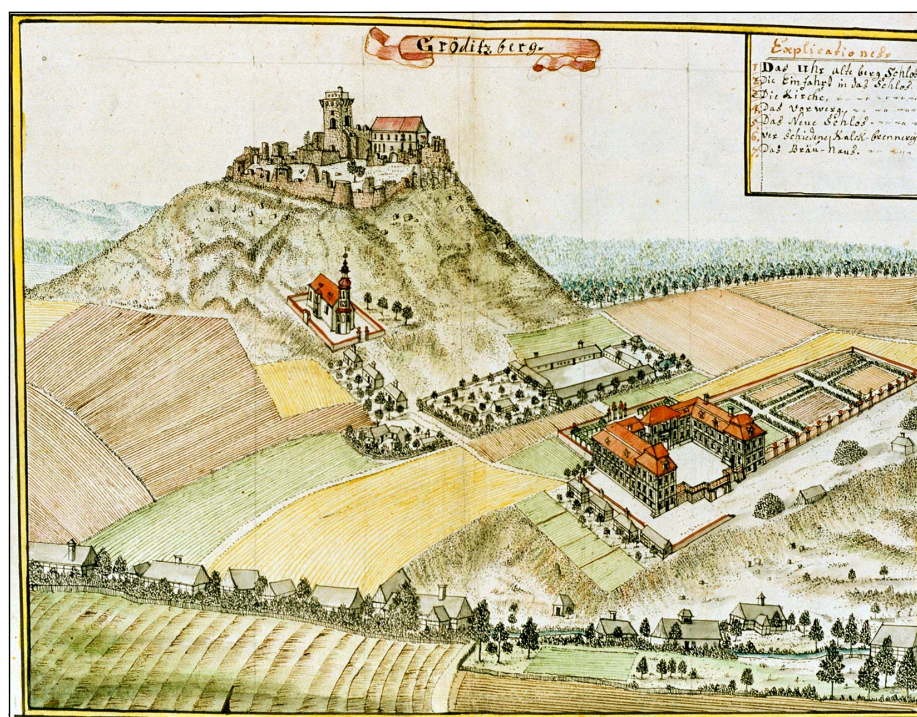
Ryc. 9. Uniejowice na mapie w skali 1:25 000

Ryc. 10. Wojciechów na mapie w skali 1:25 000

Ryc. 11. Zagrodno na mapie w skali 1:25 000

Ryc. 12. Zamek Grodziec na rycinie F. B. Wernera z poł. XVIII w. Ze zbiorów M. Łesiuka

Ryc. 13. Zamek Grodziec, palatium od strony zachodniej. Fot. M. Łesiuk

Ryc. 14. Zamek Grodziec, po lewej sala kominkowa, po prawej kaplica. Stan sprzed 1945 r.

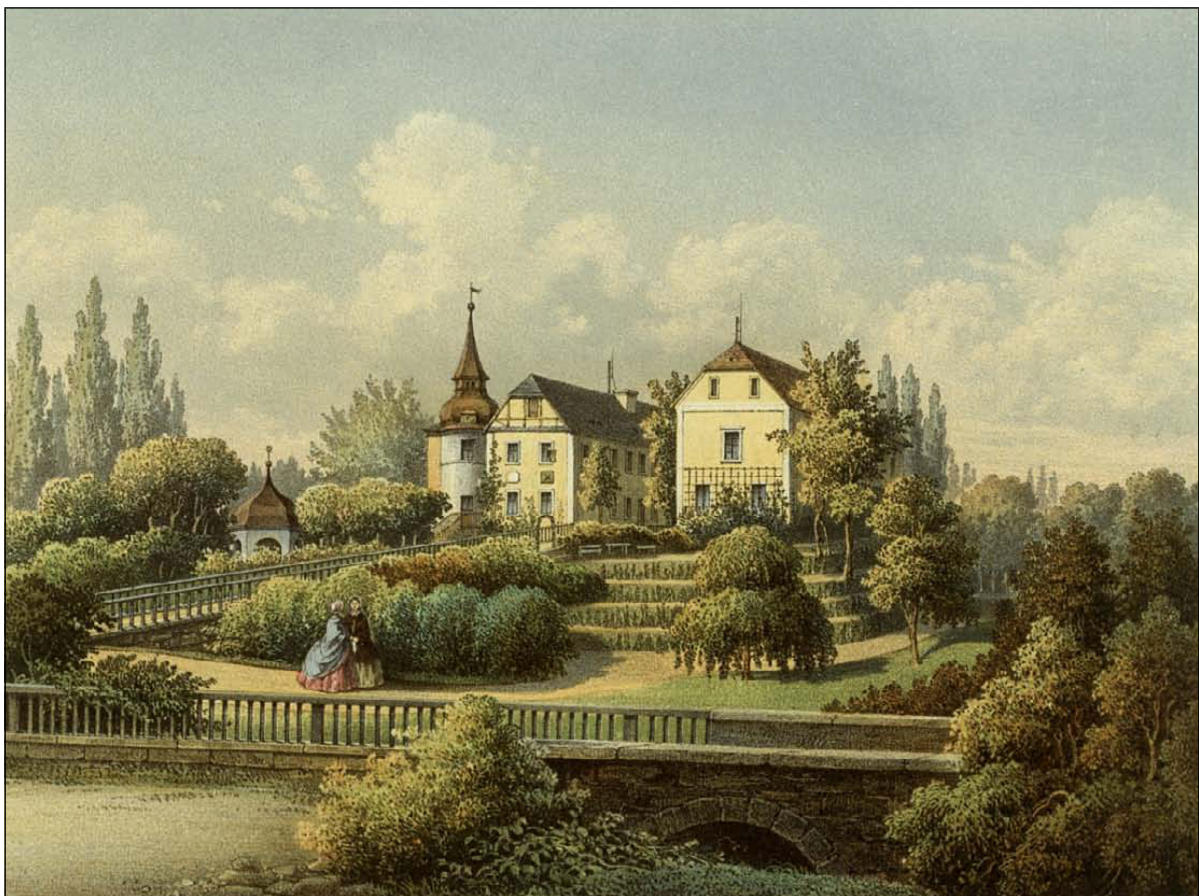
Ze zbiorów M. Łesiuka

Ryc. 15. Zagrodno, kościół parafialny, widok wieży od strony południowej. Fot. M. Łesiuk

Ryc. 16. Zagrodno, pałac Schellendorfów, widok od strony zachodniej. Fot. M. Łesiuk

Ryc. 17. Zagrodno, pałac Schellendorfów na XIX-wiecznej rycinie A. Dunckera. Ze zbiorów M. Łesiuka

Ryc. 18. Radziechów, ruina wiatraka typu holenderskiego, widok od strony północno-zachodniej.

Fot. I. Chojnacki

Ryc. 19. Uniejowice, tzw. garbaty most, widok od północy. Fot. M. Łesiuk

Ryc. 20. Widok stanowiska archeologicznego Olszanica 33, dwór Czarnego Krzysztofa, część wschodnia.

Fot. G. Baran

Ryc. 21. Grodziec, aleja lipowa, widok od strony zachodniej. Fot. M. Łesiuk

Uzasadnienie

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt. 9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na Gminę art. 87 ustawy z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 Nr 162 poz. 1568, z późn. zm.) Wójt zobowiązany jest do sporządzenia, co dwa lata, sprawozdań z realizacji programu i przedstawieniu go Radzie Gminy. Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu pismem z dnia 14 lutego 2014 r. znak L/N.5120.3.2013.ABZ, pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 - 2016. Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.